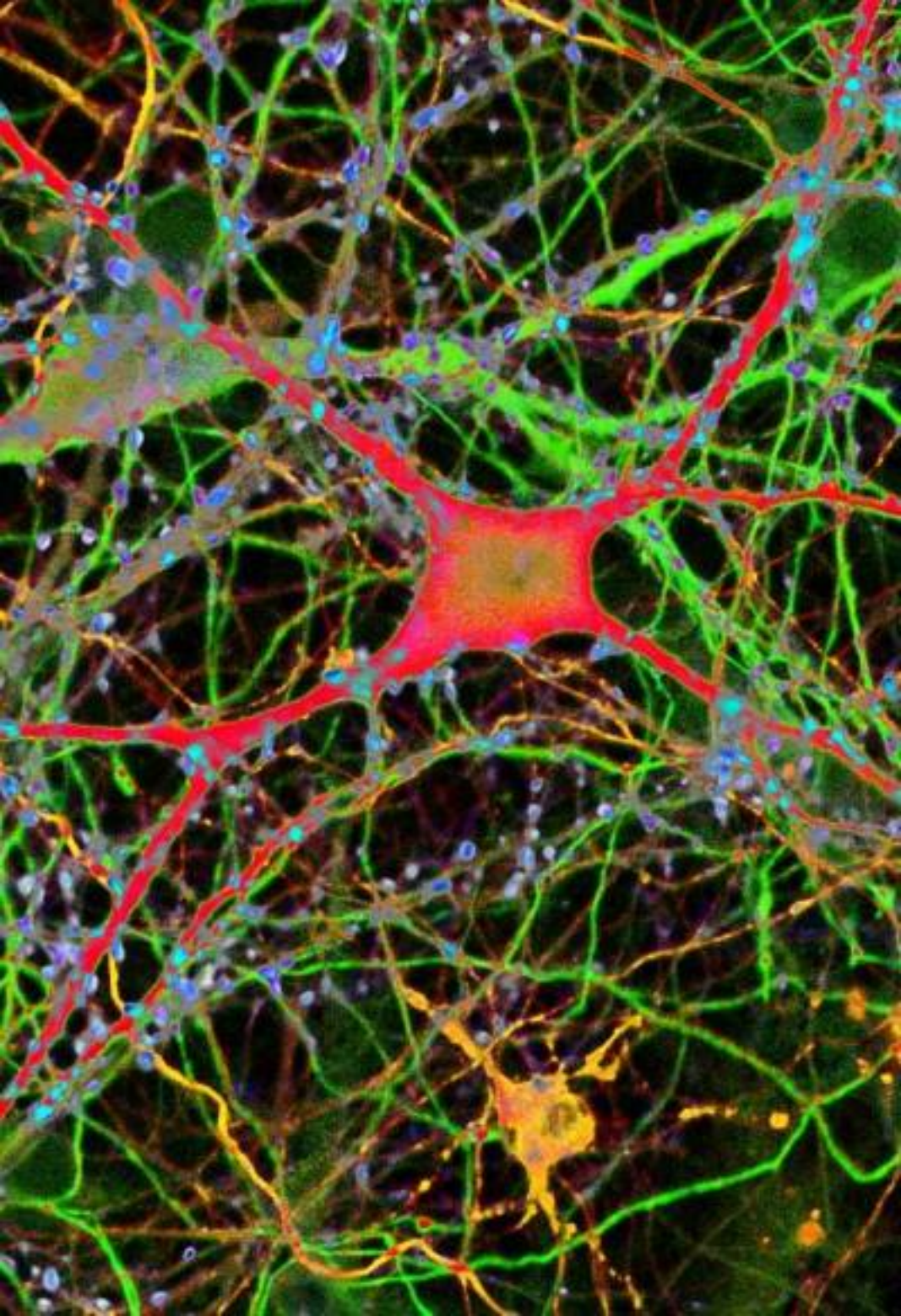
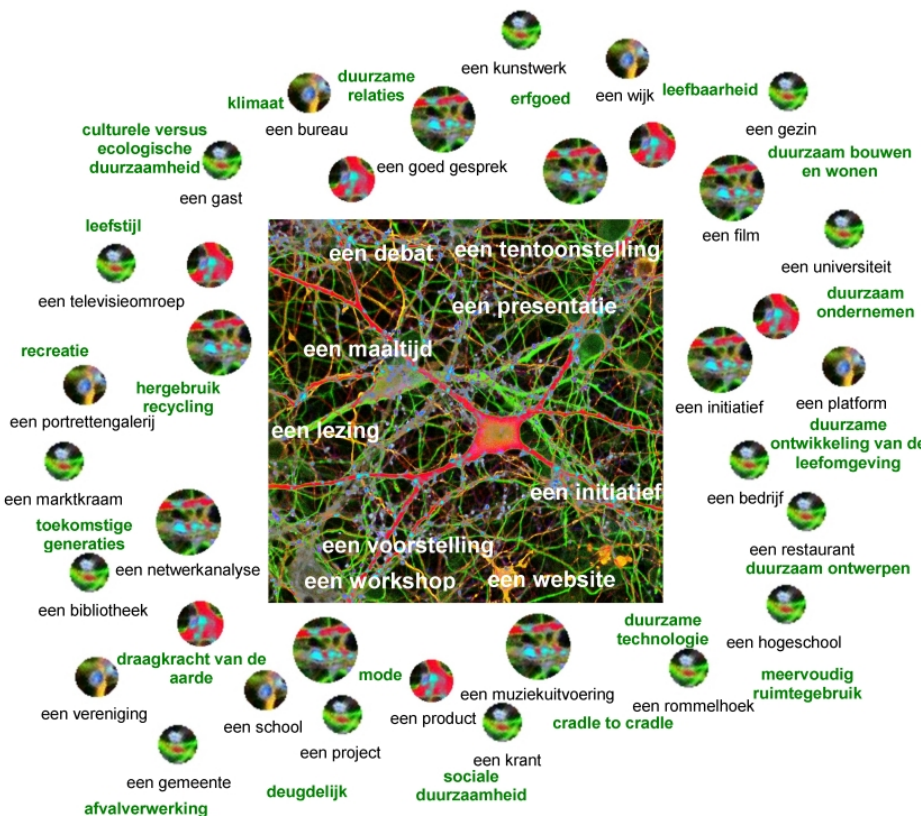

Duurzaamheid als kracht van de stad

Redactie

Anne-Marie Poorthuis en Lieke Hoogerwerf

Stichting Eigentijdse Verbindingen

Colofon

Titel

Netwerkverkenning Deventer
Duurzaamheid als kracht van de stad

Redactie

Anne-Marie Poorthuis en Lieke Hoogerwerf

Uitgave en copyright

Stichting Eigentijdse Verbindingen

Druk

CPI
Wöhrmann Print Service

Papier

Biotop 3

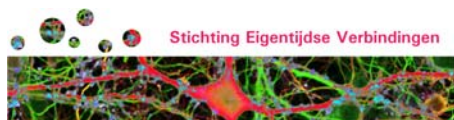
Datum

1 juli 2008

ISBN

978-90-77086-41-4

Verkrijgbaar bij

Stichting Eigentijdse Verbindingen
Papenstraat 26
7411ND Deventer
info@eigentijdseverbindingen.nl

www.eigentijdseverbindingen.nl
www.deventerduurzaamingesprek.nl

Inhoud

Over het initiatief Deventer Duurzaam in Gesprek

1. Van programma naar netwerkomgeving
2. Column 'Een moment voor Deventer Duurzaam'
3. Overzicht initiatieven en netwerken rond duurzaamheid
4. Initiatieven rond afval en hergebruik
5. Initiatieven rond ecologische producten
6. Initiatieven rond natuur en milieu
7. Initiatieven rond duurzame leefomgeving
8. Initiatieven rond energie en ruimte
9. Uitspraken en ideeën over duurzaamheid in de stad
10. Het netwerkprogramma Deventer Duurzaam in Gesprek
11. De netwerkanalyse als instrument
12. Stichting Eigentijdse Verbindingen
13. Medewerkers en samenwerkingspartners
14. Financiële en materiële bijdragen

Over het initiatief Deventer Duurzaam in Gesprek

Deventer Duurzaam in Gesprek is een toepassing van het netwerkprogramma voor stedelijke en regionale netwerkontwikkeling rond maatschappelijke thema's van de Stichting Eigentijdse Verbindingen. Dit is een programma voor het stimuleren van initiatieven, bouwen aan netwerken, leggen van relaties en creëren draagkracht rond een maatschappelijk thema, zoals in dit geval duurzaamheid. Het gaat om het bouwen aan een stevige en toch dynamische basis voor het thema in de stad of de regio en een voedingsbodem voor ieder die met het thema te maken heeft. Ambitie is om met het netwerkprogramma in de stad of de regio een gesprekstraditie op gang te brengen rond maatschappelijke thema's, waarbij het vanzelfsprekend wordt om elkaar te ontmoeten, met elkaar uit te wisselen en nieuwsgierig te zijn naar diversiteit.

Het programma is ontwikkeld door Anne-Marie Poorthuis en Lieke Hoogerwerf. Zij zijn initiatiefnemers van de Stichting Eigentijdse Verbindingen, waarmee zij aandacht vragen voor stedelijke en regionale netwerkontwikkeling en de mogelijkheden van netwerkbesturing onderzoeken en uitbouwen.

1. Van programma naar netwerkomgeving

Het afgelopen jaar hebben we een netwerkverkenning gemaakt van duurzaamheid in Deventer. We zijn op zoek gegaan naar initiatieven en in gesprek gegaan met een diversiteit aan betrokkenen. We hebben alles wat we tegen kwamen op het gebied van duurzaamheid zichtbaar gemaakt, zo nodig gestimuleerd en ondersteund.

Het gesprek in de stad rond duurzaamheid staat voor het maken van contacten over duurzaamheid, het hebben van aandacht voor duurzaamheid en het bouwen aan verbindingen tussen betrokkenen. Via het gesprek zijn wij de netwerken gaan verkennen en gaan bouwen aan een netwerkomgeving rond duurzaamheid. Het is bijzonder om te zien dat er veel energieke mensen bezig zijn met duurzaamheid en dat er veel verschillende invalshoeken zijn om naar duurzaamheid te kijken.

Nu bijna een jaar verder staat de vraag centraal hoe we los van het programma Deventer Duurzaam in Gesprek (zie hoofdstuk 5) aan een netwerkomgeving rond duurzaamheid kunnen blijven bouwen. Kenmerkend voor een netwerkomgeving is dat we de aandacht delen, kennis uitwisselen, betrokkenheid stimuleren en krachten bundelen zonder de eigen initiatieffrucht van betrokkenen teniet te doen. Het gaat erom dat ieder vanuit eigen kracht initiatieven neemt, aan netwerken bouwt en door een gezamenlijke netwerkomgeving zelf en samen sterker wordt. De netwerken rond duurzaamheid geven een krachtige voedingsbodem voor de duurzaamheid van Deventer. Een levend fundament waar ieder die iets wil op het gebied van duurzaamheid uit kan putten. Een fundament dat we met elkaar kunnen zijn en voor elkaar toegankelijk kunnen maken.

Een netwerkomgeving is dynamisch. Dat vraagt bestuurskunst en speciaal de kunst van netwerkbesturing. Bij netwerkbesturing volgen we de bestuurlijke kracht van de netwerkomgeving zelf en voegen toe wat de netwerkomgeving bestuurlijk kan versterken. Netwerkbesturing is een heel subtiel spel van volgen en leiden.

Wat steeds aandacht vraagt in de netwerkomgeving is:

- duurzaamheid zien als kracht van de stad
- stimuleren van initiatieven en netwerken rond duurzaamheid
- toegankelijk maken van netwerken voor anderen
- zichtbaar maken van rollen in het arrangeren van de netwerkomgeving
- het gesprek voeren over de kracht van de stad rond duurzaamheid
- elkaar uitnodigen en ontmoeten
- presenteren van ervaringen, oplossingen en resultaten
- het blijven stellen van vragen

Zo'n netwerkomgeving geeft als het ware een infrastructuur waarin iedereen zichtbaar wordt, kan ontmoeten en aansluitend bij de eigen vraag of opdracht onderzoekend zijn weg kan vinden. Interessant is het zichtbaar maken van actoren in de netwerkomgeving rond duurzaamheid. We onderscheiden verschillende actoren zoals netwerker, bouwer, beschermheer en vrije netwerktor. Basis zijn de netwerkers met hun eigen initiatieven en netwerken. Dan komen degenen in beeld die mee bouwen aan de netwerkomgeving. Afgelopen weken hebben we gesprekken gevoerd met enkele bouwers en verkend hoe zij bouwen aan een netwerkomgeving. Daarmee komen een aantal rollen van bouwers in beeld. Zonder volledig te willen zijn - we hebben tenslotte maar enkele mensen kort gesproken - noemen we een paar rollen.

Bouwen aan de netwerkomgeving, enkele voorbeelden

Theo de Bruijn kiest bewust niet voor de positie van initiatiefnemer, maar voor het ondersteunen van initiatieven in de stad met leermethoden, deskundigheid en onderzoek. Bezigt de inhoudelijke relatie met de stad te versterken. Denkt daarnaast ook aan leerkringen. Het gaat om leerprocessen, experimenteren en kennisontwikkeling.

Rix Kijne is een aanjager en gangmaker voor meer nadenken. Het gaat om afwegingen maken en de lastigheid van dingen niet uit de weg gaan. Risico van een hype is dat we ons niet rustig in de vele kanten van het nieuwe verdiepen.

Paul Hendriksen ziet de mens als deel van een groter geheel. Trekt de analogie met ecologische systemen. Het gaat om vitale functies, niet om groot of klein. Zijn uitgangspunt is starten bij jezelf, zien wat je zelf kan doen en daar het mondiale in brengen. Vooral kijken naar onverwachte verbindingen.

Henk Oosterwijk is van het kansen zoeken voor duurzaamheid in Deventer. Dat kan op elk terrein. Het gaat erom duurzaamheid maximaal te betrekken bij keuzes. Zorgen dat duurzaamheid wordt gezien, daarbij analyseren van bottle necks, mobiliseren van krachten en zorgen voor focus op duurzaamheid.

Robert Boomkamp gaat er voor samen met het projectteam een goed project te realiseren en durft zich daarin te laten verrassen. Dat geeft ruimte voor onverwachte ideeën en voor ieders eigen kracht en enthousiasme in het project.

Gert Jan Jansen brengt verandering op gang door iets te doen en anderen daarop uit te nodigen. Hij stimuleert de eigen kracht van mensen die erbij betrokken zijn zonder hun initiatief over te willen nemen.

Jos Debeij ziet het faciliteren van ruimte als mogelijkheid om mensen met elkaar te verbinden. Het gaat om transferpunten, oriëntaties verknopen, onzichtbaar verbinden door ruimteschepper te zijn.

Pieter Parmentier stimuleert het op zoek gaan en benutten van kennis, ondersteunt de toegang tot kennisuitwisseling, nodigt uit om over muurtjes heen te kijken en het zo te organiseren dat we weten waar het te vinden is.

Ingenieurs hebben een rol van vertaler. Door gezamenlijk optreden met verschillende bureaus kunnen ze een neutrale rol innemen en vanuit betrokkenheid deskundigheid inzetten voor de stad.

Estella Franssen en Kor Braams zijn ruimtescheppers en netwerkbouwers. Zij bouwen consequent en enthousiast als spinnen in een web aan een duurzame samenleving.

We beschouwen burgemeester Andries Heidema als een beschermheer van de duurzaamheid van Deventer en nodigen hem uit deze rol bewust op zich te nemen. We zien de burgemeester als iemand die de aandacht voor duurzaamheid in alle omvang en uitnodigend voor alle invalshoeken levend kan houden. Vanuit zijn positie is hij in staat om duurzaamheid als maatschappelijk thema voor de hele stad neutraal, open en uitnodigend voor de kracht van de stad neer te zetten.

Zelf hebben we de afgelopen maanden de rol van vrije netwerkactor vervuld en in de vorm van een netwerkprogramma gegoten. Wij pleiten ervoor de rol van vrije netwerkactor los van een programma een plek te geven in het besturen van de stad rond maatschappelijke thema's.

Vrije netwerkactoren waken voortdurend en consequent over de netwerkontwikkeling, maken initiatieven en netwerken zichtbaar, ondersteunen bij het arrangeren van de netwerkomgeving en onderzoeken de kracht van de stad rond maatschappelijke thema's, zoals duurzaamheid.

Zeer belangrijk voor het levend houden van de netwerkomgeving is de ontmoeting. Er zijn veel initiatieven die uitnodigen tot ontmoeten. We noemen het kenniscafé van Saxion, debatten in het milieucafé, de informatiepunten in de openbare bibliotheek, uitwisseling in het platform natuur en milieu en de voorgenomen ateliers met de ingenieurs. Allemaal motortjes in de netwerkontwikkeling rond duurzaamheid.

Met het netwerkprogramma voor stedelijke en regionale netwerkontwikkeling hebben we een werkwijze geïntroduceerd om bewust te bouwen aan de kracht van de stad. In het kader van netwerkontwikkeling is aan te bevelen een soort lokale of regionale werkplaats te starten, waarin we over het arrangeren en onderhouden van een netwerkomgeving rond duurzaamheid en andere maatschappelijk thema's in gesprek gaan en met elkaar de kunst van netwerkbesturing leren.

2. Column 'Een moment voor Deventer Duurzaam'

We zien dat duurzaamheid niet op zichzelf staat, het gaat altijd over iets dat ons dierbaar is, wat we wezenlijk vinden, waar we ons sterk voor willen maken, wat ons ontroert, wat we willen behouden. We doen aan duurzaamheid, elke dag weer, door energie te stoppen in wat energie geeft. In de toekomst van onze kinderen. In de schoonheid van de stad en haar groene omgeving. In het plezier van samen wonen, werken en leren. In de economische kracht van de regio. In gezondheid en welzijn van jong en oud. In veiligheid en geborgenheid van de wijk.

Het gaat ook over de uitdaging om lastige vraagstukken aan te pakken zonder in doemscenario's terecht te komen. We denken aan energieverbruik, milieuvervuiling, klimaatverandering en natuurbehoud. Het gaat dan over gevolgen van onze leefwijze voor de vitaliteit van de aarde. Hoe kunnen we vraagstukken van overbelasting, uitputting en vernietiging aanpakken? Hoe kunnen we creatief gebruik maken van en spelen met wat er al is? Hergebruik geeft nieuw leven aan wat we niet meer nodig hebben. Een stap verder is om producten zo te ontwerpen dat ze na gebruik weer grondstof kunnen zijn voor iets anders.

Wat opvalt is dat het begrip 'duurzaam' uitnodigt en stimuleert om verder te kijken dan onze neus lang is. Om na te denken over hoe zaken samen hangen, hoe ze werken, in elkaar grijpen, doorgaan. Daarmee groeit het bewustzijn en zien we meer mogelijkheden. Kunnen we vernieuwing en verandering laten wortelen in waardering voor wat direct voor handen is? Kan nieuwbouw het erfgoed van de stad dragen of kan technologische innovatie de regionale bedrijfsnetwerken stimuleren?

Duurzaamheid blijkt ook een confronterend thema te zijn. Het stelt aan de orde waar we verantwoordelijk voor willen zijn. In het licht van de wens tot duurzaamheid schiet wat we doen makkelijk tekort. Duurzaam wordt dan heel zwaar. De kunst lijkt om daaruit weg te blijven, juist te genieten van wat we wel kunnen. Te vertrouwen dat wat ieder doet, groot of klein, voor elkaar kan werken en dat we zo veel kunnen bereiken. Duurzaamheid hoeft niet in de weg te staan dat we lekker eten, ons mooi kleden, feest vieren, op vakantie gaan.

3. Overzicht initiatieven en netwerken rond duurzaamheid

Er is heel wat in beeld gekomen, een rijk veld aan uiteenlopende initiatieven. Zonder volledig te willen zijn geven de volgende hoofdstukken een impressie van initiatiefnemers rond duurzaamheid in Deventer. De tekst bestaat uit interviews van verslaggever Jan Willem Oomen, aangevuld met informatie uit gesprekken en eigen informatie van betrokkenen en enigszins thematisch geordend.

Afvalscheiding, Hergebruik, Afval=Voedsel

Gemeente Deventer Afval Apart
Circulus
Sallcon
Cambio
Ulebelt
Wethouder Berkelder
Het Stormink
Cradle to Cradle
Het Goed
Edukans, Ielze Beentjes
Loes ten Anscher, beeldend kunstenaar
Bella Macchina Havenkwartier
Hinke Luiten, draagbare kleding van afval
Marleen van den Heuvel, illustrator
Objektentheater TamTam

Ecologische producten

Hof van Twello
I.V.D (Imkers)
Bakkerij de Driekant
Wijngaard Hof van Twente
Manetti/Neuteboom
Futura
Biologische Tuinderij Haverkamp
Vandevi's Powerfood
La Cucina Italiana

Natuur en milieu

Ulebelt
Milieudefensie
Platform Natuur en Milieu
Milieubeleidsplan
Geologisch museum
Stichting IJssellandschap
Beheerders groene ruimte (landgoed en boerderij)
Landschap Overijssel
Bomenstichting
Het Deventer Groenbedrijf
Groen Atelier, Anneke Rodenburg
Wencke Habermann Natuurlijk Groen

Tuinobjecten Jos Aalders
Natuurlijke tuinen, Marc van Eyk
De Kleine Aarde
Opleiding Permacultuur

Duurzame leefomgeving

Gemeente Deventer toekomstvisie 2030
Lectoraat duurzame ontwikkeling leefomgeving
Maatschappelijk verantwoord ondernemen
De Tafel, een denktank
Jessica Heijkoop, ikonen
Openbare bibliotheek
Advanced networking
Duurzame A-merk Deventer
COS Overijssel en cursus Duurzaam doe je zelf
Salland Zorgverzekeringen
Jeugdgemeenteraad Etty Hillesum Lyceum
Andere Economie/L.E.T.S., Dany Hanekamp
Politieke Luis

Energie en ruimte

Raster opbouwwerk
Aardehuis Oost Nederland
Woningcorporatie Rentree
Woonbedrijf Ieder1
Babet Olde Weghuis, fotografe Keizerslanden
Astrid van Loo, fotografe, Identiteit Rivierenwijk
Wethouder Andries van den Berg
Stadshaven
Goudappel Coffeng
Tauw
Witteveen en Bos
DHV
Oranjewoud
Coen energiecomfort, Ron Stet
Ecomotief - Duurzame IT. Jeroen Langeveld
Climate clash, jongerenprojecten Ulebelt
Stralingsarme woning, Yvonne Sengen
Bakfietsenplan, Marjanne van Arendonk
Nefit, milieuvriendelijk verwarmen
Essent Warmte en Essent Energie

4. Initiatieven rond afval en hergebruik

Afval Apart

Wethouder Berkelder gaf op 4 april 2008 tijdens de manifestatie Ontmoet Deventer Duurzaam het officiële startsignaal voor het project Afval Apart. Afval Apart is een samenwerking tussen de gemeente Deventer, de Ulebelt, Cambio, Sallcon en Circulus. Doel van Afval Apart is het terugbrengen van de hoeveelheid restafval.

De aanwezige leerlingen van het Stormink en deelnemers aan manifestatie gooien ballen. De ballen zijn symbolisch voor afval en om het convenant te mogen ondertekenen moeten voldoende ballen (lees vuilnis) worden verzameld.

Omgaan met afval

Robert Boomkamp is projectleider Afval Apart, afvalscheiding Deventer en werkt met een energiek projectteam vanuit Circulus, Sallcon, Cambio, Ulebelt, Gemeente Deventer en bureau Groeneweg. Deze projectpartners beheren elk vanuit de eigen deskundigheid weer deelprojecten. Met enthousiasme en openstaand voor onverwachte ideeën werkt het projectteam aan het project. Het gaat om optimalisering inzameling, communicatie, educatie en afvalpreventie. Denk aan het

verkleinen van de afvalberg en het gebruiken van afval als grondstof. Het terugbrengen van de hoeveelheid restafval per inwoner. Het gescheiden inzamelen en verminderen van de verschillende soorten afval. Daarbij is van groot belang de bewustwording binnen de gemeente en speciaal de bewustwording van scholieren in basis- en voortgezet onderwijs. Mooi voorbeeld zijn twee projecten bij het Stormink, waar zowel in januari als in april 2008 ruim 150 kinderen hebben meegedaan aan een project afvalscheiding.

Er is draagvlak onder de bevolking

Over een paar jaar mag er geen afval meer bestaan in Deventer. Een ambitieus streven, dat afvalverwerker Circulus en de gemeente enige tijd terug hebben uitgesproken. Directeur Henk Knip van Circulus staat er voor de volle honderd procent achter. En goed nieuws voor de burger: als iedereen zijn best doet, kan de afvalstoffenheffing zelfs omlaag.

Knip: "Als we kijken naar de landelijke cijfers, dan scoort Deventer goed bij de afvalscheiding. Er is draagvlak onder de bevolking en we hebben zelf ook ambitie."

Plannen zijn er vooral om afval om te zetten in grondstof. De basis is er al: afval wordt ten dele verwerkt tot compost. Papier gaat terug naar de papierindustrie en zo zijn er ook glascontainers.

"Toch jammer dat een deel van deze grondstoffen nu nog de verbrandingsoven in gaan."

Om hier wat aan te doen bedenkt Circulus nieuwe stimulansen. "De voorlichting zal een grote plaats innemen de komende jaren." Als bekend wordt dat mensen in feite grondstoffen langs de kant van de straat zetten dan zullen ze snel het financiële voordeel inzien. "Behalve aan de afvalstoffenheffing valt ook te denken aan de verwijderingsbijdrage of de recente verpakkingsbelasting." Vooruitlopend op dit alles houdt Circulus momenteel een proef, die in 2009 wordt uitgebreid tot de hele stad. www.circulus.nl

Duurzaam Werktalent

Voor menige Deventenaar is het een vertrouwde verschijning op straat: de ophaaldienst van Sallcon die het papier en glas inzamelt. Maar inmiddels doet het reïntegratiebedrijf veel meer. Vooral heeft Sallcon een veel grotere rol gekregen bij het verwerken van afval, zegt afdelingshoofd projecten Manon Pleijhuis.

Sallcon neemt deel aan het project Afval Apart. "De markt voor afval verandert in rap tempo omdat de wereld steeds kleiner wordt", zegt Pleijhuis. "Vroeger gooiden we al het vuil op een hoop. Maar straks wordt er nog veel meer hergebruikt dan we ons nu kunnen voorstellen. Ook frituurvet of elektrische apparaten zullen apart worden ingezameld."

Alle reden voor Sallcon om hier in mee te denken. Eerder nam Sallcon ook al deel aan het energiebesparingsproject. Hierbij kwamen energieadviseurs langs bij 1500 huishoudens in Deventer om de energiebesparingsbox uit te delen.

Als werkgever heeft Sallcon daar ook belang bij. Het belangrijkste doel is om de werkzoekenden te plaatsen, die bij Sallcon overigens liever worden aangeduid als werktalent. De rol die Sallcon heeft, is om duurzaamheid te bevorderen bij het aan het werk helpen en houden van Deventenaren. "We willen maatschappelijk verantwoord ondernemen."

Sallcon denkt graag mee met het ontwikkelen van duurzaamheid. Pleijhuis: "Want afval is geen afval meer, maar ook een grondstof. Het wordt daarom steeds belangrijker om glas, papier maar vooral ook kunststof gescheiden in te zamelen, zodat er weer nieuwe producten van kunnen worden gemaakt."

De volgende stap is een nieuw project dat Sallcon lanceert: het inzamelen van kunststof.

Zelf vindt Pleijhuis het ook erg leuk. "Het gaat niet alleen om het plaatsen van werkzoekenden." We vinden dat we hierin een functie hebben. www.sallcon.nl

Drempels wegnemen en experimenteren

Een aantal gelukkige burgers in Deventer is in het bezit van cambi's. Het is het 'geld' dat door het buurtbeheerbedrijf Cambio wordt betaald aan burgers die hun zwerfvuil komen aanbieden. Het is een van de vele acties waar Nicole Mooten van Cambio bij betrokken is.

In het oog springend is Afval Apart, het initiatief om afval beter en meer te scheiden. Na scheiding van groente-, fruit- en tuinafval en glas en blik blijft er momenteel nog 210 kilo over. Doel is om in 2010 150 kilo aan restafval per huishouden te halen. Mooten: "We proberen drempels weg te nemen en te experimenteren. Verkennen wat optimale manieren zijn om in te zamelen."

In de Raambuurt valt een originele aanpak te vinden. De ondergrondse containers waren daar geen groot succes. Daarom kregen de bewoners een groene bak om thuis neer te zetten. Sindsdien gaat de gemeente een weddenschap aan met de buurt. Beide partijen kunnen wedden hoeveel procent van de volle containers door de bewoners zal worden aangeboden. Slaagt de buurt er in meer dan het geschatte aantal procenten van gft-afval aan te bieden, dan valt er een bedrag van 3000 euro met de buurt te besteden. Mooten: "Een succes. Ook door de bijkomende activiteiten. Containerparty's bijvoorbeeld en een markt met kraampjes."

Doel van Cambio is om de leefbaarheid in de wijken te verhogen. Dat gebeurt met eigen personeel maar ook door de inzet van reïntegreerders en bewoners zelf.

Door 'Afval Apart' is het personeel van Cambio zelf ook gaan nadenken over haar afval. Bij enkele medewerkers thuis staat nu een Bokashi. Dat is een emmer waarin organisch afval composteert. "Echt handig", zegt Mooten. "Je doet er een laagje in van zemelen waarin bacteriën zijn geïmpregneerd. Het stinkt niet en je hebt geen tuin nodig. We gaan kijken of het zinvol is om alle mensen in de hoogbouw in Deventer zo'n Bokashi aan te bieden."

Ook komt een experiment met een gesloten papierkrat zodat oud papier niet meer wegwaait. Uiteraard zal dat kratje gemaakt worden van duurzaam materiaal. www.cambio.nl

Duurzaamheid tastbaar maken

De Ulebelt is milieu- en educatiecentrum en betreft kinderen, jongeren en volwassenen actief bij duurzaamheid. Dat gebeurt door lespakketten samen te stellen voor het onderwijs. Ook heeft de Ulebelt de beschikking over een kinderboerderij, haar terrein en projecten. Daarnaast werkt het centrum samen met andere instellingen binnen Deventer.

Directeur Kor Braams heeft zich ten doel gesteld duurzaamheid tastbaar te maken. "Vroeger was duurzaamheid nog een beetje een vies begrip. We dachten hierbij aan traagheid, dat dingen lang zouden duren of dat iets duur was. Nu zie je dat mensen het zelf gaan invullen. Ze halen er uit wat voor hun belangrijk is, bijvoorbeeld buiten zijn en natuurbeleving." www.ulebelt.nl

Niet eigenwijs voorop lopen

'Lang leve het grondstoffenbeleid, weg met het afvalstoffenbeleid.' Het is wethouder Gerrit Belkelder van Milieu die zit zegt, en niet voor niets. Duurzaamheid is immers een thema geworden binnen de gemeente. Afval moeten we voortaan zien als grondstof. "En dat gooi je niet weg."

Als stap in die richting sloot de gemeente op de manifestatie van Deventer Duurzaam in april het Afval Apart-convenant. Dat houdt de afspraak in, om met elkaar de afvalscheiding te stimuleren. De

inspiratie hiervoor komt eigenlijk van Circulus, die twee jaar geleden heel actief hiermee begon. Ook de Cradle to Cradle-beweging zette hiertoe aan en opmerkelijk, de Belgen.

“Die zijn ons veel verder vooruit”, zegt Berkelder. “Ze hebben een grondstoffenfabriek gebouwd waar al het afval dat binnen wordt gebracht, geschikt wordt gemaakt voor hergebruik. Een openbaring voor de Stedendriehoek.”

Berkelder ziet in de aandacht voor het milieu alleen maar kansen. “Het milieubeleid heeft een negatieve naam gekregen omdat er vooral steeds minder mocht de afgelopen jaren. Maar dat heeft ons ook veel geld gekost omdat er aan afval en grondstoffen ook verdiend kan worden.”

In de uitvoering hiervan ziet Berkelder voor de gemeente een rol weggelegd. “We willen niet eigenwijs voorop lopen maar luisteren naar de initiatieven en ideeën vanuit Deventer. Fabrikant Nefit bijvoorbeeld hoeft je niet uit te leggen hoe je energie moet besparen. Zij hebben de kennis en de middelen.”

Om al die partijen en betrokkenen te bereiken, noemt Berkelder het fantastisch dat de lopende actie Deventer Duurzaam een netwerk hiervan heeft blootgelegd. Hier valt heel wat mee te doen. “Hen raadplegen bijvoorbeeld bij het opstellen van het Klimaatplan. Achterhalen wat de ideeën en initiatieven zijn, wat we er mee kunnen en hoe we het omzetten in concreet beleid.”

Generatie duurzaamheid laat van zich horen

In het midden van de Lebuinuskerk luisteren jongeren naar de presentatie van verschillende sprekers. Ook de jongeren zelf doen een woordje. Applaus en gejuich klinkt op. Het zijn de leerlingen van Het Stormink die inmiddels wel weten hoe ze met afval om moeten gaan en wat duurzaamheid betekent. Het is het resultaat van een intensief project waar 150 jongeren van het Stormink bij betrokken zijn geweest. Dat begon al begin april, toen ze bezig gingen met milieuvraagstukken. Ze maakten ondermeer een afvalplan voor de school en een eigen film van 10 minuten.

Cradle to Cradle

Een hype raast over Nederland: de Cradle-to-cradle-manier om duurzamer te leven. In Deventer is organisatie-adviseur King Wullur een van de enthousiastelingen. “Vooral door de positieve insteek van deze manier van produceren.”

Dat komt er op neer dat alle onderdelen van producten, maar ook het afval, bij voorbaat geschikt zijn om weer her te gebruiken als grondstof voor nieuwe spullen. Van de wieg tot de wieg: Cradle to cradle (C2C). Wullur ziet C2C als een vervolg op de bekende klimaatfilm van Al Gore. In Nederland slaat het systeem goed aan merkt hij, want het is een constructieve werkwijze. “Anders dan wat we gewend zijn van de milieumaatregelen tot nu toe. Je hoeft er niets voor na te laten. Integendeel, het gaat er juist om dat je geld kunt verdienen door het goede wel te produceren.” Dit winstaspect is belangrijk. Afval is geen afval meer, maar een economisch nuttige grondstof. “Dat prikkelt ook de creativiteit”, zegt Wullur. “Een vitale wereld is ook een duurzame wereld.”

Onze planeet (planet), de mensen (people) en winst (profit) zijn de drie P's waar Wullur op let bij het nastreven van duurzaamheid. “Wat je merkt is, dat de tweede ‘P’, de mensen nog wel eens zijn onderbelicht.” Hij verstaat hier niet alleen een rechtvaardige wereld onder, maar ook de ‘creatieve energie van mensen’, die beter kan worden benut dan nu het geval is. Optimaal gebruik maken van de netwerken tussen bedrijven en samenwerkingsverbanden bijvoorbeeld.

Omdat King Wullur ook betrokken was bij de organisatie van Deventer Duurzaam, heeft hij in de tussentijd al aardig wat goede voorbeelden voorbij zien komen van het benutten van die creatieve energie. Zelf heeft hij samen met Saxion Hogescholen in Deventer in maart 2008 een C2C-bijeenkomst georganiseerd. Daar kwam een groot publiek op af van zo'n tweehonderd mensen en er zijn weer verschillende initiatieven uit voort gekomen. Landelijk zijn instellingen als Senter Novem actief op het gebied van Cradle to Cradle. www.humanandcorporatevitality.nl

Kringloop is ook glamour

Werken bij Het Goed kan voor Diny Hurenkamp en Ellen Klomp wel eens uitpakken in een onwerkelijke ervaring. Want bij deze kringloopwinkel komen de meest uiteenlopende goederen en materialen binnen. “Soms denken we wel eens als iets gek langskomt, wat is dit nou, wat moeten we hiermee?”, zegt Diny Hurenkamp. “Het is net dat programma van vroeger op tv, dat je moest raden wat de dingen waren die op tafel werden gezet.” Een straalkachel uit de jaren zestig bijvoorbeeld, een

infraroodlamp of een massagestoel. Soms weten de twee medewerkers van de kringloopwinkel niet wat ze er mee aan moeten. Diny en Ellen zijn vaste krachten bij Het Goed. Diny geeft de winkel een leuk uiterlijk en Ellen richt zich op de presentatie. Vooral van kleding. Diny is er helemaal in haar element. Ze houdt van tweedehands spullen. “Ik vind het leuk om steeds weer nieuwe dingen te vinden. Bovendien help je het milieu en het houdt mensen aan het werk.” Beiden weten wel hoe het komt dat er meer dan genoeg goederen in de kringloop circuleren: er zijn gewoon te veel spullen op de wereld. “Je denkt: hoe is het mogelijk”, zegt Diny. “Je krijgt bankstellen binnen, zo goed als nieuw. Maar ja, heeft Mien een nieuw bankstel dan moet Truus ook weer een nieuwe zithoek.” Volgens Ellen wordt het ook steeds erger, het consumeren.

In een week haalt Het Goed maar liefst 20.000 euro aan omzet terwijl er zo'n 2000 mensen een kijkje komen nemen. Volgens Diny kun je het zo gek niet bedenken wat mensen kopen. “Antieke vazen, gekke instrumenten, boeken maar ook veel troep en afval zit er bij.”

In Deventer en omstreken hebben 33 mensen een voltijdse baan bij Het Goed. Daarnaast zijn er ook nog vrijwilligers en mensen met een taakstraf die een leertraject volgen. De kringloopwinkel zamelt huisraad en textiel in. Verreweg het grootste deel wordt hergebruikt. Zo gaat de helft direct van hand tot hand in de winkel en een derde krijgt een nieuw leven door de grondstoffen te scheiden. Het hergebruik spaart energie en er is minder afval om te verbranden. Het geld dat overblijft investeert de organisatie in het creëren van milieuvriendelijke bedrijvigheid. Ellen: “We hebben ook gespecialiseerde werknemers voor boeken en platen. En dat is ook wel nodig als er zoveel binnenkomt.”

Een klein beetje van al die spullen komt ook thuis bij Diny en Ellen terecht. Vooral Diny is er verzot op. Momenteel verzamelt ze caféstoelen, waar acht verschillende modellen van in omloop zijn. “Bijna het hele huis is tweedehands en het leuke is dat je na een jaar alles weer kunt veranderen of vervangen als je daar zin in hebt. Een schilderij bijvoorbeeld waar je op uitgekeken bent.” Ellen maakt ook dingen zelf, soms van gerecycled materiaal. Zo heeft ze een bureau voor haar dochter zelf ontworpen en gemaakt van gebruikt materiaal. Ze merkt dat tweedehands kleding geen stoffig imago meer heeft. Bovendien verkoopt Het Goed ook steeds meer merkkleding zoals Diesel, D&G en Tommy Hilfiger. Ook de winkel heeft een goede uitstraling. “Bij ons is het soms net de Bijenkorf.”

www.hetgoed.nl

India van nature goed in hergebruik

Jong, enthousiast en gedreven is Ielze Beentjes als ze over het onderwijs praat dat ze niet in Nederland, maar in India heeft gegeven. Veel indrukken heeft ze daar opgedaan en helemaal afstand heeft ze nog niet genomen van het land. Voor de gelegenheid heeft ze zich in Indiase kleren gestoken.

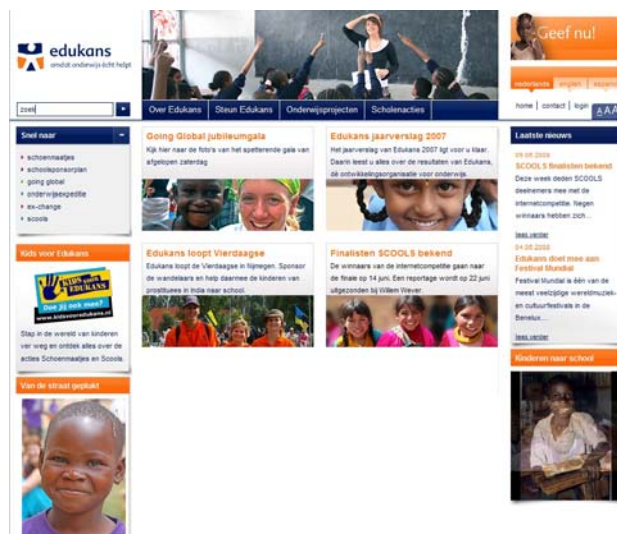
Ze heeft in New Delhi, waar ze vorig jaar heeft gewoond, ook bijzondere feiten ontdekt.

Ielze Beentjes was in India via Edukans. Deze stichting steunt mensen in derdewereldlanden die een goed plan hebben om daar het onderwijs te verbeteren. Ze heeft scholen bezocht en les gegeven. Lopende onderwijsprojecten nam ze onder de loep. In het voorbijgaan Daar kreeg ze steeds meer bewondering voor de plaatselijke leerkrachten. Door materialen te hergebruiken, slaagden zij er in om les te geven aan veertig kinderen die in miniloekaaltjes zitten van drie bij drie meter.

Volgens Ielze Beentjes is er een verband tussen duurzaamheid en onderwijs. "Het begint in de klas, waar dan ook, hier of in India. Door het onderwijs kun je duurzaamheid ontwikkelen. Kinderen zijn de toekomst en dat is mijn bijdrage. Begin met hun kennis te ontwikkelen."

Als aankomend onderwijzeres merkte ze ook dat mensen vaak nog niet weten wat het begrip duurzaamheid inhoudt. "Ik zou willen beginnen met basiskennis bijbrengen en van daaruit de informatie verder willen ontwikkelen." Voorwaarde is wel dat er genoeg onderwijs beschikbaar is.

"Sinds ik terug ben uit India, zet ik mij in om geld in te zamelen, wat via Edukans bij alle onderwijsprojecten terecht komt." www.edukans.nl

Voor altijd een perfect uiterlijk

Hoe wek je bij trendgevoelige jongeren van de middelbare school interesse voor duurzaamheid? Loes ten Anscher heeft het antwoord gevonden. De kunstenaar heeft de ultieme obsessie van iedere puber onder handen genomen: haargel, zalfjes, luchtjes, shampoo en allerlei andere producten die met uiterlijk en persoonlijke verzorging te maken hebben. "Daar gaat een geld in om, dat wil je niet weten."

Het verschil is alleen, dat Loes alle verpakkingen aan een duurzame behandeling heeft onderworpen. Het resultaat is zondermeer houdbaar te noemen, niet alleen voor middelbare scholieren trouwens. Wat ze laat zien is een tafel vol kleine beeldjes van keramiek, die voor de kijker meteen herkenbare vormen hebben. Het zijn alle bekende soorten deodorants, shampooflessen maar ook parfumlijnen waar Loes een mal van heeft gemaakt en die ze vervolgens in keramiek heeft vereeuwigd. Totaal

heeft ze tachtig verschillende mallen moeten maken. “Jongetjes hier herkennen het onmiddellijk. Shampoo, conditioner, wax, nivea, lenzen en vloeistof, scheerschuim en nog een luchtje.” Loes spreekt van ‘marktonderzoek’ dat ze bij de jongeren van veertien tot twintig jaar heeft gedaan. “Ze zijn heel gevoelig voor reclame. Ze kunnen feilloos aanwijzen welk merk het is. Palmolive zien ze als een wijvenshampoo.”

Belangstellenden kunnen rekenen op een show van Loes, die de extreem duurzame verpakkingen als een ‘gezellig assortiment’ op een eveneens keramisch plankje zet.

“Zo heb je een collectie voor 375 euro. Ik glazuur het vast op het plankje. Dan hoef je het dus niet meer te kopen en dat is duurzaam. Je bent klaar voor de rest van je leven!”

www.loestenanscher.nl en www.kunstenaarinbedrijf.nl

Auto's kunnen lang mee

Bella Macchina, gevestigd in het Havenkwartier, is een jong bedrijf gespecialiseerd in aankoop, onderhoud, reparatie en restauratie van Italiaanse klassieke en bijzondere automobielen. Jan Nijland: “Wij hergebruiken heel veel onderdelen van oude auto's. De meeste onderdelen worden niet meer gemaakt. Die moeten uit wrakken gehaald worden. Dus dat is hergebruik van materialen, waarvoor geen nieuwe grondstoffen gebruikt hoeven te worden.” Bella Macchina is gespecialiseerd in het merk Alfa Romeo en de Fiat 500, maar repareert of zoekt met evenveel passie ook andere klassieke Italiaanse auto's als de klant ons daarom vraagt. Dankzij Bella Macchina wordt de levensduur voor een niet onbelangrijk deel verlengd. “Heel veel van deze auto's worden zorgvuldig onderhouden”, aldus Jan Nijland, “de meeste van die wagentjes zijn al 30 jaar oud en kunnen ook nog heel lang mee.” www.bellamacchina.nl

www.hinkeluiten.nl

Marleen van den Heuvel is freelance illustrator. Zij gebruikt voor haar illustraties de collagetechniek. Ze gebruikt gevonden (beeld)materiaal dat gecombineerd wordt met schilder-, teken-, en druktechnieken. Marleen kiest er bewust voor om gebruik te maken van bestaand materiaal. "Het geeft mij enorme voldoening om dingen te gebruiken die anders in de vuilnisbak zouden belanden. Ik geef ze een nieuwe bestemming en laat de schoonheid en rijkdom van 'waardeloos' materiaal zien".

Ik wil toegankelijke collages maken, maar wil door middel van mijn eigen interpretatie er ook voor zorgen dat mensen net wat langer of vaker naar mijn collages kijken, om alle elementen te ontdekken". www.marleenillustraties.nl

Afgedankte voorwerpen als inspiratie

Iedereen heeft wel ergens een bakje, doosje of laatje met dingen die op het eerste gezicht waardeloos en vaak kapot zijn. Bewaard omdat ze nog wel een keer van pas kunnen komen, of omdat ze een herinnering zijn aan een bijzonder moment.

Dat is bij Gérard Schiphorst en Marije van der Sande van objecttheater TAMTAM flink uit de hand gelopen. Al sinds hun jeugd hebben ze moeite gehad met het weggooien van dingen, ook al waren ze oud of versleten. Aanvankelijk uit een soort animisme, een geloof dat de dingen een ziel hebben, later uit onvrede met overconsumptie en overproductie. Thema's die ook in de voorstellingen terugkomen, zoals in 'Survival' en 'To have or not to have'.

Inmiddels hebben ze een loods in het oude Deventer havengebied tot hun beschikking voor de immer groeiende verzameling gevonden voorwerpen. Deze uitgebreide collectie objecten is de inspiratiebron geworden voor een unieke vorm van theater waarmee ze nationaal en vooral ook internationaal al 29 jaar waardering oogsten.

Objectentheater tamtam is een theatergroep die gebruik maakt van spullen die de meeste mensen als waardeloos zullen bestempelen. Gérard Schiphorst: "Wat wij het beste moment vinden om dingen te zoeken is bijvoorbeeld op rommelmarkten als iedereen weg is. De dingen die kinderen of wie dan ook achter hebben gelaten en die niemand meer mee naar huis wil nemen, dat zijn onze schatten."

TAMTAM niet alleen duurzaam vanwege het hergebruik van gevonden voorwerpen. "In het theater is het gebruikelijk dat een groep ieder jaar een nieuwe voorstelling maakt", vertelt Gérard Schiphorst.

"Wij spelen onze voorstellingen heel lang door, we zijn een repertoiregezelschap. Zolang een voorstelling ons nog bevalt en er nog progressie in zit, spelen we gewoon door. Dat kan wel tien jaar zijn. Dat is ook een vorm van duurzaamheid." www.tamtamtheater.nl

5. Initiatieven rond ecologische producten

Veranderen door doen

Gert Jan Jansen is de drijvende kracht achter ecologische proefboerderij Hof van Twello. Wil je iets veranderen in hoe we met onze omgeving omspringen, dan is het in zijn optiek vooral zaak vanuit het doen naar de samenleving te groeien. Win-win relaties zien te realiseren. De kracht van mensen benutten staat daarin centraal. Iedereen krijgt een kans. Dat is niet altijd economisch. Als het alleen om de P van profit draait, gaat het snel mis met een mooi idee, zo stelt hij.

Zijn gerichtheid op onderlinge samenwerking is terug te zien in zijn initiatief 'Lekker Lokaal', een netwerk waarin ambachtelijke producenten, horeca, cateraars, natuur-, zorg- en dienstinstellingen zoveel mogelijk gebruik maken van elkaars producten en diensten. Een onderlinge samenwerking die goed is voor de lokale economie en voor de sociale samenhang in het gebied.

Gert Jan Jansen is een vurig pleitbezorger van de nieuwe Meente, als vorm van gemeenschappelijk grondgebruik. Een Meente is een stuk grond dat van iedereen is en door ieder gebruikt kan worden. Meenten waren eeuwen lang een bron van voedsel en brandhout, en boden weidegrond voor vee. Toen deze meenten twee eeuwen terug afgeschaft werden, en mensen afhankelijk werden van inkomsten uit industriële arbeid, bracht dit veel armoede teweeg. Anno 2008 ziet Gert Jan de Meente vooral als een prachtig voertuig om samen verantwoordelijkheid te (leren) nemen voor een gebied in de eigen leefomgeving. www.hofvantwello.nl en www.lekkerlokaal.nl

Geen betere managers dan het bijenvolk

Bijen kunnen de perfecte inspiratiebron zijn voor ondernemers die willen reorganiseren. Sterker, Sigis Sparenberg van de Imkersvereniging nodigt bedrijven uit en geeft cursussen aan de hand van de gewoonten van het bijenvolk.

“Bijen zijn expert in het regelen”, zegt hij. “Ze doen dat al duizenden jaren op duurzame wijze.”

Om dat aan ondernemers duidelijk te maken toont hij diagrammen met de overeenkomsten en verschillen tussen organiserende bijen en mensen. De honingproducerende insecten maken namelijk, net als wij, gebruik van verschillende afdelingen zoals distributie, opslag, staf en verkoop. Sigis Sparenberg wijst naar een tekening met hokjes.

“In het midden zie je de directie. De tegenhanger van de bijenkoningin. Mensen en bijen hebben bovendien gemeen dat ze geen taken dubbel of overbodig willen doen.”

Bijen zijn essentieel in de natuurlijke kringloop. Het bestuiven van de bloemen levert de zaden waar de hogere diersoorten weer van leven en uiteindelijk ook de mens. De imkers leggen hier het accent op door een ‘insectenhotel’ aan te bieden. Iedereen kan dit hokje op zijn balkon of in zijn tuin plaatsen.

Het is een soort poppenhuis voor bijen. Ook goed om te weten: de bijen die er in zitten zijn solitair, ze steken niet.

Een ander initiatief is een nieuwe bijenstal die de imkervereniging op het milieucentrum wil neerzetten. Een model is in de kraam te zien. Het is een huis in de vorm van een honingraat.

Zorgen om de bijenstand hebben de imkers wel. De laatste jaren sterven veel bijen omdat de zomers langer duren. Aan het eind van de zomer is alles uitgebloeid terwijl de bijen nog niet hoeven te overwinteren. Ze moeten wachten op de overwinterperiode maar dat halen ze niet door een tekort aan stuifmeel. Gelukkig lukt het de imkers inmiddels wel om de bijen in de herfst in leven te houden.

www.imkersdeventer.nl

Met hand en hart

Bij bakkerij de Driekant kneed je niet simpelweg wat broodjes en wacht je tot ze gaar zijn. Integendeel. Werknemers beginnen de dag met een bijzonder ritueel. Om half negen 's ochtends komt een gong tevoorschijn. Iedereen gaat in een kring staan. De gong klinkt en de groep blijft stil staan totdat de metalen schijf helemaal is uitgetrild. Vervolgens geeft iedereen elkaar een hand en wie iets bijzonders kwijt wil heeft er alle gelegenheid voor. Na een kort groepsgesprek gaat iedereen pas aan het werk. "We werken hier met hand en hart", zo vat een van de medewerkers de werksfeer samen. Het resultaat ligt in de kraam tijdens de manifestatie uitgesteld. Meergranenbroden in alle soorten, taart en brownies, vruchtensappen en nog veel meer. Als het aan de medewerkers ligt, is het met liefde gemaakt.

"Liefde moet je er ook in stoppen", is hier de kreet.

Behalve op de producten, slaat duurzaamheid bij deze bakkerij ook op de mensen die er werken. Indien nodig, kunnen ze tijdens de arbeid aan yoga doen of een massage krijgen. Ook de jongeren die er een leerwerkplaats hebben, zijn tevreden. Je leert stevig in je schoenen te staan en een sterke motivatie te ontwikkelen. De gedachte is: 'je kunt altijd wat'. www.driekant.nl

Opmars van de resistente druif

Sulfiet, bestrijdingsmiddelen of andere reststoffen zult u niet snel aantreffen in de wijnen van Wijngaard Hof van Twente. Het zijn wijnen die gemaakt zijn van een nieuw druivenras, de Regentdruif. Deze druivensoort heeft een veel hogere resistentie. Bovendien is het echt een heel ander soort druif, zeggen Ilse Visscher en Gerinde Pultrun van de wijnboerderij. Vooral in Duitsland wordt die al veel geteeld. De rode en witte wijn die de wijnboeren er van maken is concurrerend met de traditionele wijnsoorten en dat valt te proeven. Bezoekers die langskomen en een glas ingeschonken krijgen, zijn dan ook enthousiast. De flessen zijn prettig om te bewaren want de etiketten zijn door een kunstenares ontworpen. www.twentewijn.nl

Biologische koffie in Italiaanse traditie

Paul Manetti levert horeca en andere grootverbruikers een geurige espressomelange, op basis van een biologische kwaliteitskoffie uit Zuid-Amerika. Zijn 'premium organic espresso' geniet een warme belangstelling bij wat de betere horeca, waaronder een aantal sterrenrestaurants. Maar Paul Manetti verkoopt meer dan een duurzaam product. Hij verkoopt de sfeer van traditie.

Op zijn blikken koffie prijkt een typisch zuidelijk straatbeeld met scooter, die de oude Italiaanse familiesfeer met haar passie voor eten en drinken moet oproepen. Ook biedt hij een 'kant-en-klaar' horecaconcept, een eigen lijn espresso- en capucinokopjes waarop ondermeer het Palazzo Ducale uit Venetië te zien is. "Duurzaam geproduceerd maar weggehaald uit de geitenwollensokken hoek", zo vat Paul het samen. www.neuteboom.nl/manetti

Frisse en hippe merkkleding

In zijn kledingwinkel Futura Design verkoopt Rien Renema duurzame kleding. “We verkopen bijvoorbeeld duurzame spijkerbroeken en met name het merk Kuyichi en Circle of trust. We zijn er ontzettend blij mee, want we merken dat duurzame producten niet alleen de toekomst hebben, maar dat het ook commercieel is. Het ziet er fris en hip uit.”

Bij Futura verkochten ze de duurzame kleding al toen het nog niet ‘hot’ was. In die tijd viel er nog wel wat uit te leggen. Fair Trade zat in de geiten wollen sokken sfeer en niet iedereen was daarvan gecharmeerd. Rien Renema kwam de producten tegen op de beurs en vond het heel interessant. “We zijn een winkel met een bepaalde strategie, het sloot heel goed aan op onze ideeën hoe je met dingen omgaat. Het idee is natuurlijk om zoveel mogelijk gebruik te maken van natuurlijke materialen. Maar ook dat de mensen die het maken er ook een behoorlijk loon aan verdienen en daar behoorlijk van kunnen leven.”

Boerderij verandert in duurzame onderneming

Heleen Hennink en Jopie Duijnhouwer namen tien jaar geleden de biologische tuinderij Haverkamp over. Het was een gangbaar bedrijf met vleesvarkens, maïs en bieten. Nog voordat ze begonnen hadden ze al in gedachten wat voor een bedrijf ze er van wilden maken: biologisch, zonder intensieve veehouderij en in balans met de omgeving.

Tien jaar later durven ze allebei gerust te zeggen dat hun bedrijf duurzaam is. Het hele bedrijf werkt nu biologisch en de varkens zijn allang verdwenen. De afzet gebeurt zoveel mogelijk lokaal, via een winkel aan huis naar winkels en pakketbedrijven in en rond Deventer.

Ze maken ook gebruik van DistrEko. Via dit samenwerkingsverband in de regio wisselen ze zoveel mogelijk producten uit met hun collega's. Daardoor kunnen ze de transportkilometers beperken. Het bedrijf valt onder agrarisch natuurbeheer, waarbij minstens de helft van het areaal ingezaaid wordt met granen als tarwe en gerst.

De houtwallen rond de percelen worden regelmatig onderhouden, waarbij ze het dikkere hout gebruiken voor de houtkachel. Soms liggen er faunaranden om de percelen. Het hele jaar door zijn daar gras en kruiden te vinden zodat dieren zich kunnen verbergen. tuinderijhaverkamp@gmail.com

Eet jezelf gezond

Barbara Browa heeft iets met voedsel. Voor haar is eten niet alleen noodzakelijk om in leven te blijven, maar ook een manier om het lichaam gezond en fit te houden. "Voedsel kan ons genezen en het kan ons vernietigen."

Ze wil mensen graag bewust maken van een gezonde manier van eten en van leven. Aanleiding was een ziekte die ze in het verleden kreeg, waardoor 'Vandevi', zoals ze ook wel wordt genoemd, dieper ging nadenken over haar levenswijze en voeding. Ze kwam er ondermeer achter dat onze leefomgeving daar een grote invloed op heeft. "Te veel smog, stress en negatieve gedachten laten hun sporen achter."

Ze reisde veel en onderweg kwam ze in aanraking met verschillende culturen en geneeswijzen. Zo kwam ze op het idee om haar voeding, de basis van alles, aan te passen. Ze is ook bezig aan een studie voedingsleer.

Barbara Browa vindt balans belangrijk voor een optimaal functionerend lichaam. "Haal voldoende vitaminen, mineralen en sporenelementen uit je voeding."

Vandevi's Powerfood www.vandevi-s-powerfood.nl

Wie komt eten, moet er de tijd voor nemen

Wie in het restaurant Cucina Italiana komt eten, bevindt zich doorgaans tussen publiek dat het stadium van een standaard pizza inmiddels wel voorbij is. De gasten gaan voor traditionele recepten en ze hebben vaak kennis van wat ze eten. Toch zullen de eigenaren Raffaele en Geke Natale een goede pizza beslist niet afslaan. Sterker, ze hebben zelf ook een pizzeria gehad maar sinds tweeënhalve jaar werken ze aan hun nieuwe droom.

Het restaurant weerspiegelt het menu. Geen frutsels en tierelantijnen, maar een stijl van puur en eerlijk gemengd met een zweem van luxe en glamour. Italiaans dus. Het land waar Raffaele vandaan komt.

Wie komt eten, moet er de tijd voor nemen. Dat heeft alles te maken met de filosofie van 'slow food' die zo goed bij de Italiaanse keuken past. Raffaele: "slow food is een oude manier van denken en werken. Het past bij de Italianen. Het gaat om pure ingrediënten die ambachtelijk zijn gemaakt."

Wonderlijk genoeg is dat precies waar het publiek in deze tijd van opwarmmaaltijden om vraagt, zo constateert Raffaele. "Ze zoeken puur: de langzame, ouderwetse manier van koken en landbouw die originele producten oplevert."

En dat blijkt. De versie spinazie komt van het Hof van Twello. Rafaelle, ooit begonnen als molenaar in Italië, trekt er zelf op uit om de beste meel van een molen in Terwolde te halen. Kan het niet anders, dan wijken ze uiteraard uit naar Italië voor de originele producten. Voor Mozzarella en Parmezaanse kaas bijvoorbeeld.

Geke: "Daarom doen we ook mee met Deventer Duurzaam. Door er zelf op uit te trekken en geen vrachtwagens te laten rijden. Maar dus ook door naturel te koken met de beste ingrediënten."

Een kijkje nemen is geen enkel probleem bij Cucina Italiana. Sterker, Geke en Rafaelle moedigen het zelfs aan. En voor wie geen geduld heeft tijdens het wachten op alle culinaire traktaties: er hangt een projectiescherm in de zaal waarop alle verrichtingen in de keuken zijn te volgen. www.cucinait.nl

La Cucina Italiana verzorgde op 4 april de lunch in de Lebuniuskerk met producten van de aanwezige producenten. Leerlingen van het Deltioncollege in Zwolle serveerden de lunch.

6 Initiatieven rond natuur en milieu

Ulebelt spint een duurzaam web

De Ulebelt is bekend door de kinderboerderij en milieu-educatieprojecten voor het basisonderwijs. “Het laatste jaar hebben we een omslag gemaakt naar een multifunctioneel centrum voor duurzame ontwikkeling in Deventer” vertelt Kor Braams. Dan gaat het niet alleen over natuur en milieu, maar ook over zorg voor openbare ruimte, mogelijkheden creëren voor jeugd en ouderen, en evenementen organiseren waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. De Ulebelt biedt letterlijk en figuurlijk een recreatieplek. Managers komen er workshops doen, kunstenaars laten hun betrokkenheid bij duurzaamheid zien. Maar ook draait het project Potje van Otje, waarin jongeren samen met licht verstandelijk gehandicapten een kookworkshop doen en bewoners, familie, en anderen daarbij aan tafel aanschuiven om van hun kookkunsten te genieten en met elkaar in gesprek te gaan. Een mooi antwoord op de vraag hoe deze jongeren meer in contact kunnen komen met anderen in de samenleving.

De Ulebelt werkt in haar projecten nauw samen met uiteenlopende partners. Onderwijs, bedrijfsleven, natuur- en milieuorganisaties, de gemeente, woningbouw, zorginstellingen. ‘Wij zien onszelf als een spin in het web’ stelt Kor Braams. Het enorme netwerk van relaties maakt de Ulebelt tot een aantrekkelijke partner. Estella Franssen is een van de drijvende krachten achter diverse samenwerkingsprojecten en voortdurend bezig contacten te leggen. Estella: “Wij zien onszelf als spin in het web, maar anderen blijkbaar ook, we hebben al een reputatie. We merken dat allerlei organisaties en ook individuen ons steeds beter weten te vinden. Iemand die wat wil met duurzaamheid belt ons gewoon op en komt langs.” Kor Braams: op die manier ontstaan er steeds weer nieuwe projecten en dat willen we stimuleren en faciliteren. Zo komt het dat we bijna elke week met een activiteit in de krant staan. Dat is mooi, want we willen zoveel mogelijk en ook heel verschillende mensen bereiken. www.ulebelt.nl

Volgend jaar een graadje warmer?

Nederland moet een klimaatwet krijgen om serieus werk te maken van Duurzaamheid. Dat is de wens van Milieudefensie. De organisatie ijvert er momenteel flink voor.

Volgens Erik Schippers van de milieu-organisatie zijn de convenanten die milieuminister Cramer met bedrijven afsluit veel te vrijblijvend. Het voorbeeld is Groot Brittanië, waar inmiddels wel zo'n wet van kracht is geworden. Milieudefensie wil daarom doelen vastleggen, bijvoorbeeld dat de vervuiler betaalt. “We willen er mee bereiken dat instellingen en bedrijven zich er aan moeten houden.”

Maar duurzaamheid is een lastig voor het voetlicht te brengen onderwerp. Dat beaamt Rix Kijne, actief als trekker voor de Deventer afdeling van Milieudefensie. Voor burgers kan het begrip allerlei betekenissen hebben. “Eerst snapte ik het ook niet. Je moet zo leven dat je het voor mensen nu en in de toekomst niet onmogelijk maakt om zo te leven als wij. Iedereen heeft nu al zo veel, we hoeven niet meer te hebben.”

Rix Kijne is naar eigen zeggen totaal om. “Wisten wij veel in de jaren zeventig”, zegt ze. “We hadden toen nog helemaal geen benul van duurzaamheid, we waren bezig met opbouwen van het land en olie en gas genoeg.” Nu loopt ze rond in een t-shirt met daarop de woorden ‘volgend jaar een graadje warmer.’ Reden: ze denkt aan het nageslacht, de toekomstige generaties die de gevolgen zullen ondervinden van het gebruik van de aarde nu. www.milieudefensie.nl

Een tandje dieper

Rix Kijne wil tot nadenken stemmen, als het gaat om duurzaamheid. Praktische ideeën, initiatieven en ontwikkelingen zijn aantrekkelijk en inspirerend, maar geven nog geen fundamentele ontwikkeling. Een voorbeeld is de hype rond biobrandstof, die ineens doorbrak als de oplossing voor de nadelen van fossiele brandstoffen. Dat er dan nog steeds meer auto's komen en dat om allerlei redenen niet meer kan blijven in het enthousiasme buiten beeld. Milieuorganisaties als Milieudefensie dragen bij aan nuanceren, dat zo'n oplossing als biobrandstof niet de oplossing voor alles is.

Ook in het organiseren van het Milieucafé in Deventer, samen met het COS en Saxion zoekt ze naar verdieping. Zo is er dit najaar een debat over duurzaam inkopen, een thema dat redelijk nabij de actuele mogelijkheden van bedrijven en instellingen blijft, maar ook een debat over globalisering, dat echt een tandje dieper graaft.

Stelling 1

Elk kind in Deventer neemt via school jaarlijks deel aan minimaal één Natuur- of Milieuactiviteit.

Stelling 2

De gemeente en de door de gemeente gesubsidieerde instellingen kopen minimaal 75% duurzaam in.

Stelling 3

Elk jaar verminderen de gemeente en de door de gemeente gesubsidieerde instellingen hun totale energieverbruik met minimaal 2%.

Stelling 4

De gemeente dient burgers en haar eigen diensten te stimuleren wind- en zonne-energie te gebruiken en op te wekken.

Stelling 5

In de stad Deventer worden alleen schone auto's toegelaten

Stelling 6

In alle scholen, woon- en zorgcomplexen en sportaccommodaties dient de luchtkwaliteit aan de normen te voldoen.

Stelling 7

Deventer koestert en verbetert de natuurwaarden in de gemeente.

Stelling 8

De burgers worden regelmatig geïnformeerd over de vorderingen van het gemeentelijk duurzaamheidsbeleid in de Deventer Post.

Kansen voor duurzaamheid

Henk Oosterwijk is actief betrokken bij de Ulebelt, het platform Natuur en Milieu en de adviesraad Natuur en Milieu. Voor Henk draait het om kansen zoeken voor duurzaamheid in Deventer. Dat kan op elk terrein. Duurzaamheid maximaal betrekken bij keuzes. En een gemeente die voorbeeld is in duurzame ontwikkeling. Kansen hebben vaak een vertaling nodig. Henk zit graag in de rol van vertaler, zorgen dat duurzaamheid wordt gezien en duidelijk wordt. Hij analyseert bottle necks, mobiliseert krachten en zorgt voor focus op duurzaamheid. Henk zoekt het contact op met de gemeente en de politiek. Hij zoekt gesprek met de wethouders, verhalen met de fracties en verdiept zich in de gemeentelijke organisatie.

www.ulebelt.nl/samenwerking-links/platform-natuur-milieu-deventer

Een mooie opdracht

Pieter van Bentum, milieuadviseur Gemeente Deventer is achter de schermen druk bezig voor het gemeentebestuur een vernieuwend milieubeleidsplan te maken. Hij let daarbij op drie aspecten: hoe we om zullen gaan met afval, de ecologische waarde van de gemeente en het aandeel van de gemeente bij het beheersen van het klimaat. Wat het extra ingewikkeld maakt, is dat het einddoel nog ver weg ligt. Van Bentum: "We willen daarom eerst een draagvlak creëren. Het is uiteraard een lange termijnplan. We richten ons op het jaar 2020, misschien zelfs 2030. Best vreemd, zo'n lange termijn, maar typisch iets waar elke bestuurder zich in zal herkennen. Dit onderwerp stijgt boven de dagelijkse gang van zaken uit."

Niet voor niets koos de gemeente voor de aanpak om via een netwerkbenadering de burgers te bereiken. "We willen weten wat de burgers zelf kunnen doen en daar willen we bij aanhaken. Een mooie opdracht. Het vergt een andere aanpak dan we gewend zijn. Daar zijn we ons van bewust." Resultaat levert het bovendien ook op. "Je moet ergens beginnen en het beste is om te luisteren naar partijen." Van Bentum is ondermeer onder de indruk van het werk dat gedaan wordt door woningbouwverenigingen. Of door een kennisinstituut als Saxion Hogescholen. Hij staat er ook regelmatig mee in contact. www.deventer.nl

Verleden IJsselvallei onthult broeikaseffect

Al was er geen broeikaseffect, dan nog zou het warmer worden. Sinds tienduizend jaar bevinden we ons namelijk in een tussenijstijd. Dat zegt Louis Verhaard, eigenaar van museum De IJsselvallei. Volgens hem kunnen we heel wat leren van vroegere tussenijstijden omdat er toen ook een broeikaseffect was. "Je moet het materiaal uit die tijd behouden. We kunnen voortbouwen op de gegevens die daaruit voortkomen."

In zijn kraam heeft hij veel rotsen en stenen liggen die komen uit de tussenijstijd. Hij verzamelt ze eigenhandig uit zandafgravingen en rivierbeddingen.

De geoloog zegt dat de mens het klimaat weer koeler kan maken door op grote schaal bomen aan te planten. "Bomen verdampen water en leveren zuurstof. Bovendien kun je met bomen ook voedsel produceren."

Louis Verhaard vindt het jammer dat bomen moeten wijken voor landbouwgrond. "Waarom geen combinatie? Dat is ook beter voor de verhouding tussen de natuurlijke mineralen in de grond en kunstmest of bestrijdingsmiddelen."

Daarnaast zou het ook schelen om op daken Sedum, een soort vetplanten, te laten groeien of de daken te bekleden met grassen. Op de begane grond helpt het als mensen geen tegels gebruiken om terrassen aan te leggen, maar liever gras laten groeien. Zo niet, dan gaat de mussenstand verder achteruit terwijl het juist de mussen zijn die aangepast zijn aan de mens. home.hetnet.nl/~h.verhaard

Een brug tussen economie en ecologie

In een druk bevolkt land als Nederland zijn conflicten tussen natuur en landbouw haast een gegeven. Jaap Starkenburg, directeur van de Stichting IJssellandschap heeft er veel mee te maken. Ook met onvrede. "Het gaat er om goede keuzes te maken."

Met de term duurzaamheid wordt vaak te makkelijk en op een goedkope manier gesmeten, vindt Starkenburg. Niets kan meer zomaar gezien het ruimtegebrek. "Wil je naar een duurzamer gebruik dan moet je een brug slaan tussen de economische en ecologische ontwikkeling."

Met name de boeren hebben hier moeite mee. En terecht, vindt Starkenburg. Ze zijn niet opgevoed in natuurbeheer, maar gericht op grootschalige productie. "Een pak melk in de supermarkt, daar verdienen ze mee."

Behalve natuurbeheer probeert de Stichting IJssellandschap daarom ook de landbouw te stimuleren. Zo heeft de stichting ook meegeholpen om het Hof van Twello op te richten. Maar terwijl de Stichting IJssellandschap de boeren nodig heeft om de natuur te beheren, is het voor de boeren zelf niet aantrekkelijk om op ecologisch verantwoord beheer over te schakelen.

"In Nederland is het landschap bijna gratis", zegt Starkenburg. "De stichting IJssellandschap heeft pachters en die betalen voor het landschap. We doen gewichtig over de baronnen, maar zij hebben ook bijna geen geld. Het zit allemaal in hun huis en grond. We drukken in Nederland de economische waarde niet uit van het landschapsbeheer."

Zelf heeft Jaap Starkenburg ook een passie voor de natuur. De natuur in de uiterwaarden en op de boerenerven zijn 'echte parels.' www.ijsellandschap.nl

Verduurzamen van Deventer's groene omgeving

Wie denkt dat boeren, buitenlui en eigenaren van landgoederen altijd langs elkaar heen praten heeft het mis, want Quirine Laman Trip bracht ze op 4 april rond de tafel. Een opmerkelijk gegeven kwam voort uit hun gesprek. Ieder heeft dezelfde duurzame mentaliteit bij de aanpak van het groen rond Deventer.

Quirine Laman Trip, momenteel adviseur bij managementcentrum De Baak, weet waar ze het over heeft. Eigenlijk een 'stadskind', heeft ze nu zelf een boerderij in de buurt van Bathmen. Sinds ze daar woont, kijkt ze met steeds groeiend respect naar de boeren, landgoedeigenaren en – zoals zij - de buitenlui. Met veel liefde en toewijding proberen ze wat van hun stuk land te maken. Dat in gedachten, kwam ze ook tot actie. "Ik dacht aan het groen rond Deventer, dat als in geen andere stad zo dicht bij ligt en makkelijk is te bereiken, maar toch snel over het hoofd wordt gezien. We moeten weten hoe die verschillende groepen landbezitters aankijken tegen het groen. In Deventer kennen we nauwelijks pachtboeren, maar vrije boeren die zeggenschap hebben over hun land en er zelf een bestemming aan geven. Ze hebben een langetermijnvisie, net zoals de landgoedeigenaren. Ze lijken meer op elkaar dan ze denken."

Quirine Laman Trip nodigde de verschillende partijen uit voor een rijp beraad op 4 april. Toen het gezelschap eenmaal rond de tafel zat, begonnen de boeren hun ervaringen uit te wisselen met de landgoedeigenaren en met de stichting IJssellandschap en Saxion landelijk gebied die ook aanwezig waren. "Onthullend was de passie die deze mensen hebben voor wat ze doen met hun land", zegt Laman Trip. "Je denkt, dat is haast niet meer van deze tijd. Nog niet eerder heb ik zo horen praten." Vooral bleek hoeveel de landbewerkers op elkaar lijken. Ook wat betreft hun streven naar duurzaamheid. Kenmerkend was hun gedrevenheid om het land te behouden en door te geven aan de volgende generatie. Echte rentmeesters zijn het, voor wie niets te ver gaat. "Eigenlijk schandalig", zegt Laman Trip, "hoe weinig erkenning en respect ze krijgen voor hun duurzame manier van werken." Voorbeelden kent ze genoeg. Deze harde werkers lopen desnoods in oude kleren en buigen zich steeds weer naar veranderende regelgeving. Vooral dat laatste is volgens Laman Trip bijna niet te doen. "Het is een zware belasting om zich steeds te buigen naar de veranderende regels. Daardoor hebben ze geen armslag meer om op langere termijn natuurbewust te handelen."

Als Quirine Laman Trip terugkijkt op het gesprek, ziet ze mogelijkheden voor de toekomst. "De drie groepen hadden onderling geen enkele band met elkaar. Ze zijn nu door een netwerkverbinding met elkaar in contact gebracht. Het zou ontzettend mooi zijn om hier als Deventer een voortouw in te nemen en daarmee de positie als prachtige stad in een groene omgeving te verduurzamen."

Landschap Overijssel

"Uw achtertuin is groter dan u denkt" Wij werken graag samen met mensen die zich betrokken voelen bij natuur en landschap in hun eigen omgeving, en ondersteunen die met raad en daad.

De Dorpsplan-projecten zijn daar een voorbeeld van, maar ook de ondersteuning van groepen vrijwillig landschapsbeheer, het project 'je school kan de boom in' en onze betrokkenheid bij Maatschappelijke Stages voor middelbare scholieren.

Ook inrichting van boerenerven, ondersteuning van het hoogstamfruit in de IJsselstreek initiatief, de organisatie van diverse cursussen om oude ambachten en technieken te blijven leren.

www.landschapoverijssel.nl

Bomen essentieel voor leefomgeving

Hoe de bomen er bij staan in Deventer weten ze vooral bij de Bomenstichting. Sinds 1990, toen de gemeente nog plannen had om bomen preventief te kappen, werkt de stichting aan een duurzaam bomenbestand. Om langdurig voldoende zuurstof te hebben en schaduw, timmerhout en niet teveel fijnstof zijn bomen heel belangrijk. Wie wil weten hoe het gaat met de Deventer bomen, kan het Deventer Bomenboek er op naslaan. De Bomenstichting heeft dit uitgebracht met prachtige foto's, wetenswaardigheden en verhalen van mensen die iets met bomen hebben. Het boek is te koop bij de boekhandel. De Bomenstichting plant nieuwe bomen om het papier van het boek te compenseren. www.deventerbomenstichting.nl

De groene werkwijze van het Groenbedrijf

Het Deventer Groenbedrijf heeft een naam hoog te houden. Zijn aanpak is in ieder geval groen te noemen door het gebruik van de houtversnipperaar. Het is een verrijdbare machine waarin de medewerkers takken gooien. In snippers komen ze er weer uit. Hans van der Sanden staat er bij. 'De snippers gaan naar een biomassacentrale, die er elektriciteit van maakt. Dat wordt weer teruggeleverd zodat we bijdragen aan een reductie van CO2.'

"We hebben hier een proef mee gedaan. Een succes, want we konden een hele wijk schoon houden." Als bijkomend voordeel bespaart het bedrijf veel geld uit omdat de zuivering die nodig was bij chemische middelen achterwege kon blijven. Uiteraard heeft de apparatuur ook weer brandstof nodig. Maar daarvoor gebruikt het Groenbedrijf biologisch afbreekbare olie die bij eventueel knoeien niet vervuילend is. Bovendien planten de medewerkers veel nieuwe bomen aan.

Grootste klant van het Groenbedrijf is de gemeente Deventer zelf, maar het bedrijf werkt ook voor grote bedrijven, instellingen en stichtingen. Ook bij hen wordt gebruik gemaakt van dezelfde apparatuur, ook al is dat duurder in gebruik dan bij de standaarduitrusting. Dat is geen probleem. “Het moet toch wel de toekomst worden, is de algemene mening.” www.deventergroenbedrijf.nl

Oorlog tegen onkruid kan ook zonder gif

Mensen met een tuin kennen het probleem. Een rupsen doen een aanval op juist die mooiste inheemse plant. Gif is meestal de oplossing, maar volgens Anneke Rodenburg van Groen Atelier is dat helemaal niet nodig als je maar het principe volgt van de natuurlijke tuin.

Hierbij draait het om de natuurlijke kringloop. Tuiniers laten gewoon vogels, zoals koolmezen, het werk doen. Ze eten de insecten op, sterven zelf ook en vormen dan weer mest voor de planten: een kringloop.

Ook de hoveniers Jos Aalders en Wencke Habermann zijn heel groen bezig. Hovenier-designer Jos Aalders maakt veel gebruik van bestaande materialen om tuinen te decoreren. Dat ligt bij hem extra voor de hand omdat hij in de eerste plaats tuinobjecten maakt. “Vaak gebruik ik tweedehands materiaal van sloperijen of materiaal uit de natuur. Zowel hout, staal, glas en beton. Het recyclen van materiaal heeft mijn voorkeur.” Zijn objecten zijn zeer divers. Een vogel kan van staal zijn gemaakt, een tuinmeubel van eiken en vlechtijzer. Een bijzondere lamp of een abstract object kan geïnspireerd zijn op een reis of een andere gebeurtenis. Ook maakt hij een origineel ogende schutting of pergola. Hovenier Wencke Habermann legt natuurlijke tuinen aan.

“Mijn uitgangspunt is het ontwerpen en realiseren van milieuvriendelijke, duurzame en natuurrijke tuinen. Hergebruik van materialen en een goed evenwicht tussen mens, dier en plant spelen hierbij een grote rol.”

Hierbij werkt zij samen met andere milieuvriendelijke hoveniers zoals Anneke Rodenburg. Zij is gespecialiseerd in het maken van tuinontwerpen en beplantingsplannen voor natuurrijke tuinen. “Ik maak veel gebruik van inheemse planten. Het plantmateriaal betrek ik zoveel mogelijk van milieuvriendelijke kwekers.” Bij de aanleg van tuinen maakt zij gebruik van milieuvriendelijke materialen en kan zij de aanwezige materialen hergebruiken.

Groen Atelier Anneke Rodenburg www.groenatelierannekerodenburg.nl

Wencke Habermann Natuurlijk Groen www.wencke-natuurlijkgroen.nl

Tuinobjecten Jos Aalders

[Natuurlijke Tuinen Marc van Eyk](#)

Duurzame levensstijl exposeren

De Kleine Aarde heeft een nieuwe weg ingeslagen, vooral nu duurzaamheid weer hoog op de agenda staat en zelfs een hype is geworden. “We hebben het economisch tij mee”, zegt Jacqueline van Zeist, inwoner van Deventer en als een van de ‘culture creatives’ bij de Kleine Aarde werkzaam. Belangrijke aanjager is zeker Al Gore geweest, zo blijkt uit ervaring, die met zijn film ‘An Inconvenient Truth’ vele mensen wakker heeft geschud.

De Kleine Aarde heeft op milieugebied al een lange traditie. De groenbewuste organisatie uit het Brabantse Boxtel bestaat al sinds 1972. Maar begon het destijds nog als een kleine organisatie voor biologisch verantwoorde experimenten, nu is de Kleine Aarde uitgegroeid tot een expositieruimte waar bedrijven en instellingen hun duurzame producten kunnen tentoonstellen. Er is veel veranderd.

“We willen niet met het vingertje gaan wijzen”, zegt van Zeist. “Het gaat er om dat een duurzame levensstijl prettig kan zijn. Leuk en lekker.”

De Kleine Aarde wil dat bereiken door projecten te bedenken waarbij mensen in contact met elkaar komen. Communicatie en bewustwording, maar ook samenwerking. Geen wonder dat Van Zeist zich wel thuis voelt op zo’n manifestatie die door de Stichting Eigentijdse Verbindingen werd georganiseerd. “Bij duurzaamheid vind ik een netwerkverbinding heel belangrijk. We zoeken een gemeenschappelijke doelstelling, we zitten niet op een eilandje.”

De rol die De Kleine Aarde heeft als organisator van duurzaamheid is dat ze gesprekspartner wil zijn bij het tot stand brengen van duurzame netwerkverbindingen. “Als de Stichting IJssellandschap bijvoorbeeld plannen heeft voor een duurzaamheidcentrum dan kunnen we daarbij helpen. In Deventer zijn er al veel initiatieven. Leuk dat dit samenkomt.”

De Kleine Aarde wil uitbreiden. Mogelijk komt er een verbinding met Deventer. www.dekleineaarde.nl

Permacultuur school Nederland

Permacultuur is samenwerken met de natuur om een betere wereld voor ons allemaal te maken Als we de natuur observeren zien we dat er een systeem van principes aan het werk is. Permacultuur gebruikt deze principes om geïntegreerde systemen te ontwikkelen die voor onze behoeften aan voedsel, energie en gemeenschap zorgen op een gezonde en efficiënte wijze. Door Permacultuur kunnen we de kwaliteit en productiviteit van onze individuele levens, onze samenleving en onze omgeving verbeteren.

www.permacultuur.eu

8. Initiatieven rond duurzame leefomgeving

Omgekeerde volgorde

Duurzaamheid in de gemeente Deventer bevorderen moet een breed draagvlak hebben. Dat is tenminste het uitgangspunt van de gemeenteambtenaren Flora van Houwelingen (directeur strategische ontwikkeling) en Arno Groenendijk (adviseur strategische ontwikkeling). Ze waren aanwezig op de manifestatie om burgers aan te sporen met ideeën of een toekomstvisie te komen. Hoe moet Deventer er in 2030 uitzien?

De gemeente pakt dit nu eens in omgekeerde volgorde aan. “We beginnen andersom, geen invulling, maar in stapjes”, zegt Arno Groenendijk. In plaats van plannen te maken vanuit het gemeentebestuur, proberen ze de wensen en ideeën vanuit de bewoners zelf tot een beleid te maken.

“We hebben ons al laten inspireren door de briefjes bij de ingenieurs.” Flora van Houwelingen doelt op de wand bij de kraam van de ingenieurs, waar bezoekers papiertjes achter hebben gelaten met ideeën.

Vrees dat originele invallen stuk lopen op het gemeentelijk apparaat hoeven burgers niet te hebben, zo meent van Houwelingen. “We willen niet vanuit de regeltjes redeneren. Het gaat bovendien niet om het hier en nu, maar om een periode tot aan 2030. Dan kan in principe alles. Als het gaat om slechts een jaar dan loop je inderdaad tegen allerlei beperkingen aan.”

Wel wil de gemeente over een jaar bekijken wat het meedenken van de stad tot dan toe heeft opgeleverd.

Toekomstvisie Deventer 2030, innovatief, duurzaam en sociaal

Burgemeester Andries Heidema gaf de aftrap voor de start van de Toekomstvisie 2030 tijdens de manifestatie 'Ontmoet Deventer Duurzaam' op vrijdagmiddag 4 april in de Lebuïnus-kerk te Deventer. Het ontwikkelen van de Toekomstvisie 2030 begint met een fase van verkenning. Daarvoor voert het college onder andere gesprekken met diverse partijen van binnen en buiten Deventer. In het najaar van 2008 gaat de gemeente intensief in gesprek met de bevolking, bedrijven en instellingen. Wat is het wensbeeld voor 2030? Begin 2009 presenteert de gemeente één of meer varianten en de Toekomstvisie 2030 wordt afgerond in het voorjaar van 2009 met besluitvorming in de raad.

Leren en makelen

Het Lectoraat Duurzame Ontwikkeling van de Leefomgeving van Saxion Hogescholen stimuleert een integrale en toekomstgerichte aanpak van leefomgevingvraagstukken.

Via praktijkgericht onderzoek wordt met regionale en landelijke partijen geleerd van lopende experimenten op het terrein van een duurzame leefomgeving. Kennis wordt zowel gedeeld met maatschappelijke partijen als ingebed in de onderwijsprogramma's. Hoe is het lectoraat betrokken bij de aandacht voor duurzaamheid in Deventer?

"Onze rol is vooral om de inhoudelijke relatie tussen Saxion en allerlei partijen in onze omgeving te versterken", aldus lector Theo de Bruijn. "We zijn een kennisinstelling, de kunst is om met die kennis iets te doen. Dat begint nu langzaam wel te leven merken we. De vraag is telkens wat doen we wel en wat niet. Heel bewust pakken wij niet de rol van initiatiefnemer van concrete projecten, ook al zien we soms dat er prachtige kansen liggen. Wij zijn er om het leerproces te organiseren, experimenten te doen, kennis te ontwikkelen. We gaan nu met leerkringen starten, waar deelnemende organisaties met en van elkaar kunnen leren. Op die manier vervullen we ook een soort makelaarsrol in de netwerkontwikkeling in Deventer en omgeving". www.saxion.nl/leefomgeving

Duurzaamheid vergt nieuw type management

Harrie van Bommel van Saxion Hogescholen kan het niet vaak genoeg zeggen. Managers, technici, ingenieurs, alfa's en beta's moeten uit hun hokjes en van hun eilandjes af om gezamenlijk duurzaamheid te bevorderen. Doen ze dat niet, dan werken ze elkaar tegen in plaats van het probleem op te lossen.

Als docent en milieukundige vormt hij nieuwe leiders. "Mensen die een brug kunnen slaan tussen de disciplines." Momenteel zijn er niet veel mensen die dat kunnen. Vandaar de nieuwe aanpak in het onderwijs om interdisciplinair te werken. "Niet denken vanuit hokjes maar vanuit het vraagstuk. Je hebt een ruim blikveld nodig. Je moet bereid zijn om met anderen samen te werken. Alleen zo werk je aan duurzaamheid."

Een bekende belemmering voor een effectieve samenwerking zijn de statusverschillen binnen organisaties. Een beruchte tweedeling is die tussen de manager met het koffertje en de techneut met de echte vakkennis op de werkvloer. "De manager is altijd de baas en de techneut ondergeschikt. Dat werkt frustrerend, want de besluitnemers hebben meestal geen technische achtergrond en dat is een probleem."

Nog een praktische tip van Harrie van Bommel - die een zonneboiler op het dak heeft staan en zijn hele huis heeft geïsoleerd - om iets te doen aan duurzaamheid, hoef je echt niet doorgeleerd te hebben. Gewoon beginnen. Voor meer informatie: www.duurzameleefomgeving.nl

Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO)

Brenda Bijen (milieudefensie) en Harrie van Bommel (Saxion Hogescholen) organiseerden samen een debat en een presentatie over Duurzaam en Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen.

De dames van de denktank

Groene daken, duurzame houtsnippers, hoge rendementsketels: wie het allemaal duizelde kon tijdens de manifestatie aan de tafel van Cyta, Barbara en Joke gaan zitten. De dames hadden alvast een boek klaarliggen waarin bezoekers duurzame initiatieven konden optekenen.

“We verzamelen persoonlijke visies op eigentijdse verbindingen”, zeggen ze, verwijzend naar de stichting met dezelfde naam die deze manifestatie organiseerde. De tafel met de dames was overigens ook ontstaan uit een toevallige verbinding.

Beloven dat er ook iets met de ideeën gebeurt konden ze niet. Maar het past wel in de visie van de gemeente Deventer dat de burgers zelf met ideeën komen en inspiratie krijgen.

De vraag is hoe ze dat nou aanpakken als er mensen aan hun tafel komen zitten. “Nou dan zeggen we gewoon: hier hoeft niets, hier mag je gewoon zijn.”

De ultieme houdbaarheid van de kunst

Oeroude muurschilderingen in Franse grotten en iconen die stammen van voor de christelijke jaartelling. Je hoeft maar naar oude kloosters in Griekenland of Rusland te gaan en daar valt deze oude schilderkunst te bewonderen.

“Duizenden jaren oud”, zegt Jessica Heijkoop. “Als iets duurzaam is, dan is het wel kunst.”

Heijkoop, een in Deventer gevestigde kunstenares, heeft een greep gedaan in het verleden. Ze heeft een hele collectie iconen geschilderd. De gewelven van de Lebuinuskerk zijn de perfecte plek om haar iconen goed tot uiting te laten komen.

Maar de bidplaten met Maria met Jezus op schoot heeft ze niet volgens het oude recept afgebeeld. Ze lijken op eeuwenoude iconen, maar toch zijn ze anders omdat Heijkoop pupillen in de ogen van Jezus en Maria heeft geschilderd.

“Ik werk niet helemaal volgens de monniken van 1000 jaar geleden. Ik maak hedendaagse iconen die een eigen boodschap hebben.” Zo heeft ze recente gebeurtenissen in de iconen verwerkt, waaronder ingrijpende schendingen van de mensenrechten in het verre buitenland.

In de gewelven van de kerk heeft ook haar collega Chris Visser kunstwerken uitgesteld. Haar kunst bestaat uit grafmonumenten die de persoonlijkheid van de overledene uitdrukken en laten zien hoe mensen geleefd hebben. Ze heeft een boek vol voorbeelden meegebracht. Tegels met fel gekleurd mozaïek of sculpturen die als reuzenwokkels uit de grond springen. Objecten die eerder doen denken aan fraaie moderne kunst in een beeldentuin dan aan een treurig kerkhof met grijze zuilen.

Chris Visser is ook een van de mensen die door de manifestatie een idee hebben opgedaan. Ze was er eigenlijk bij toeval. “Ik speel met de gedachte duurzame grafmonumenten te gaan ontwerpen.”

www.inmarkt.nl/~jessica/cv.html

Openbare bibliotheek

Zelf uw stem laten horen over de toekomst van Deventer gaat makkelijk via een 'wiki' van de Openbare Bibliotheek. Voor een demonstratie daarvan leggen medewerkers van de bieb graag het een en ander uit. Zo'n Wiki is een website die voor iedereen toegankelijk is en waar iedereen ook veranderingen in aanbrengen. De meest bekende is de online encyclopedie Wikipedia maar Deventenaren kunnen nu ook online bijdragen leveren over duurzaamheid in de stad. Ga hiervoor naar het Dossier Deventer Duurzaam, te bereiken via www.wiki.obdeventer.nl

Openbare Bibliotheek Deventer

Informatie op duurzame wijze beschikbaar

In de toekomst kijken is moeilijk, maar voor Jos Debeij is nu al duidelijk dat de Openbare Bibliotheek er over tien jaar heel anders uit zal zien. Bezoekers zullen naast boeken en tijdschriften ook steeds vaker materiaal willen opvragen dat digitaal ligt opgeslagen.

Met nieuwsgierige blik volgt de bibliotheekdirecteur de digitale ontwikkelingen. Neem Youtube, de website waar je aan de hand van enkele trefwoorden een schat aan videomateriaal kan bekijken. Of de Wiki's, waarvan de online encyclopedie Wikipedia een bekende toepassing is. Wellicht zullen hele boeken alleen nog digitaal beschikbaar zijn.

Jos Debeij ziet voor de bibliotheek een duidelijke rol weggelegd om al die informatie op duurzame wijze in de toekomst beschikbaar te houden. "Wij kunnen die plek zijn waar de kennis geordend en wel, voor de samenleving beschikbaar is." Een aanvulling op webdiensten als Google, waarvan de informatie niet altijd in de juiste volgorde wordt aangeboden door de marktwerking.

Bij dit proces zal nog veel komen kijken. Bibliothecarissen buigen zich nu al over de vraag hoe de gebruikers net dat juiste stuk tekst, beeld of geluid kunnen vinden in de zich steeds maar uitdijende brij aan informatie.

Debeij: "We willen die kennis duurzaam voor de toekomst bewaren en we moeten weten hoe we de informatie ontsluiten." Bovendien heeft de bibliotheek er nog een extra belang bij. Net als archeologen die voorwerpen liever in de grond laten zitten zodat ze niet beschadigen, slaan de bibliotheken hun materiaal liever veilig op. "Erg handig dus, die digitaliseringsprojecten."

Inmiddels ontstaat er ook al een steeds dikker dossier rond duurzaamheid in de bibliotheek.

Daarnaast hebben burgers in het gebouw gesprekken kunnen voeren rond het thema duurzaamheid.

"De bibliotheek is ook een platform waarop mensen hun verhalen kunnen uitwisselen." De werkwijze van de Stichting Eigentijdse Verbindingen die Deventer Duurzaam organiseert, sluit hierbij aan. "De kern is dat er een gemeenschap van burgers rond het onderwerp ontstaat die zelf in beweging gaat."

www.obdeventer.nl

Als je elkaar maar weet te vinden

Tien jaar geleden is Pieter Parmentier begonnen met het ontwikkelen van 'Advanced Networking' een methode om kennisuitwisseling op maatschappelijk belangrijke terreinen te bevorderen. De methode werkt met kennisprofielen, waardoor de expertise van mensen vindbaar wordt. Kerngedachte van Pieter is: als mensen elkaar weten te vinden bevordert dit samenwerking. In zijn visie is het voor duurzame ontwikkeling en vraagstukken rond milieu, energie en klimaat van groot belang om tot samenwerking te bewegen. Advanced networking kan ook toegepast worden in een wijk of een stad, stelt hij. Je moet zorgen dat mensen met ideeën en plannen tevoorschijn komen en ze tot samenwerking zien te bewegen.

Factor mens centraal

Dat mensen in- en rondom Deventer creatief zijn, laat de historie duidelijk zien. Een traditie van denkers en doeners geven kleur aan het 'gezicht' van Deventer. Harry Webers vindt dat Deventer best ambitieus mag zijn, maar dan wel op vlakken waar ze krachtig kan opereren. "In bedrijfstermen: Deventer moet een A-merk worden. Naar analogie van de 'Green Valley' die zich in de regio Wageningen ontwikkelt, zou Deventer zich als 'Art Valley' kunnen ontpoppen." Dit vanuit de gedachte dat creativiteit ruim baan zou moeten krijgen.

Harry Webers: "Om al die ambitie vorm te geven en uit te voeren komt het netwerk van Deventer in beeld. Vanuit de overtuiging dat het de mensen zijn die uiteindelijk bepalen wat er bedacht wordt en waar men energie in steekt, moet de omgeving daarvoor zo veel mogelijk kansen bieden." Dat begint al bij het onderwijs, waarin bijvoorbeeld Saxion Hogescholen al veel initiatieven neemt om jongeren voor te bereiden op niet alleen een werkomgeving, maar ook aandacht besteedt aan het maatschappelijk bewustzijn van de studenten met daarin 'Duurzaamheid' als centraal thema. De bestuurlijke omgeving van Deventer is ook erg actief op dit vlak. Onder andere de Gemeente, de Stedendriehoek en de Provincie geven invulling en visie op het ontwikkelen van een duurzame stad en regio. "Tel daarbij de inspanningen van het bedrijfsleven, overkoepelende organisaties en de vele particulieren op en er zijn meer dan voldoende ingrediënten voorhanden om ambitieus te kunnen zijn," aldus Harry Webers. "Als de 'Factor Mens' maar als uitgangspunt blijft dienen, dan komt dat Duurzame A-merk Deventer er wel."

Spoedcursus lokale duurzaamheid

Hoe kun je als wereldburger een bijdrage leveren aan een duurzame en rechtvaardige samenleving? Met deze vraag houdt het COS Overijssel zich bezig onder het motto 'Denk mondiaal, handel lokaal'. Maar hoe doe je dit? Het COS heeft hiervoor een cursus ontwikkeld. Leidraad daarbij is het Handvest van de Aarde (Earth Charter). Het handvest is het resultaat van een wereldwijd en intercultureel gesprek. Duizenden betrokkenen gingen met elkaar in gesprek over gemeenschappelijke doelen en gedeelde waarden.

Iedereen, van 18 tot 80 jaar, kan meedoen aan de cursus. In de cursus ga je op zoek naar wat je zelf in het dagelijks leven kunt doen. Je kunt gewoon beginnen in je eigen huis of buurt, op het werk of op school. Geïnspireerd door het Earth Charter en door initiatieven van mensen die zichzelf ook ooit de vraag stelden: wat kan ik doen?

Voorbeelden van mogelijke acties: minder vlees eten om je ecologische voetafdruk te verkleinen, een kennismakingsfeest voor je burens, of het opzetten van een project in een ontwikkelingsland.

Zie www.handvestvandeearde.nl en www.cosoverijssel.nl

Duurzame ontwikkeling in de volle breedte

“Bij het COS (Centrum Ontwikkelings Samenwerking) in Overijssel maken we nu de stap om explicieter te maken dat we eigenlijk bezig zijn met duurzame ontwikkeling.” Aan het woord is Paul Hendriksen. COS Overijssel is een regionaal kennis- en expertisecentrum op het gebied van ontwikkelingsvraagstukken en internationale samenwerking. Het geeft voorlichting en informatie aan burgers, particuliere initiatieven, steden- en vriendschapsbanden, maatschappelijke organisaties, scholen, instellingen, ambtenaren en bedrijven.

“We leggen in onze positionering meer de nadruk op nabijheid. Wat je hier in de eigen leefomgeving doet als spiegel laten werken voor wat je elders, in een ver land, doet. Daarom ondersteunen we initiatieven die bijvoorbeeld gericht zijn op lokale economie, of op fietsen naar je werk. Komen we met een nieuwe duurzaamheidsmeter om de verkiezingen hier te beïnvloeden. Organiseren we een werkbezoek van Zimbabwe aan Lochem. Zij gaan de duurzaamheid van Lochem doorlichten. Zodat de lokale situatie eens met heel andere ogen bekeken kan worden. We willen ook meer de netwerkkant op gaan, bijvoorbeeld een beurs organiseren in het Milieucafé, om rond een concrete vraag in Deventer in beeld te krijgen wat het aanbod is.

Toekomstbestendige zorgverzekering

Ziektekostenverzekeringen moeten niet duur zijn maar wel duurzaam. Met dit uitgangspunt betrad Shira van Lohuizen, medewerkster bij Salland, de manifestatie. Ze had een setje vragen bij zich. Wat vinden Deventenaren nu wel en niet belangrijk bij een zorgverzekering, was daarbij de rode draad. Al snel bleek dat er nog een hoop misverstanden en emotionele kwesties meespelen als het gaat om de keuze van een polis, maar ook als het gaat om duurzaamheid. “Opvallend waren de antwoorden zeker”, zegt van Lohuizen. “De meeste mensen verzekeren zich nog steeds liever aanvullend hoewel ze dan duurder uit zijn. Doorslaggevend is dan toch de zekerheid die ze willen.”

Achtergrond van deze vragen is, dat Salland het belangrijk vindt om de betaalbaarheid van de verzekeringen in de gaten te houden. En daarmee ook de duurzaamheid. Daar is namelijk een verband tussen. Veel verzekeringen zijn nu niet duurzaam. Meer nog dan nu zal er in de toekomst meer vergrijzing zijn. Senioren worden steeds ouder en er ontstaat een gebrek aan goed geschoolden in de zorg. Het huidige systeem van de gezondheidszorg wordt steeds duurder door de technische ontwikkelingen. Van Lohuizen: “Combineer je dat met de vergrijzing dan is de verzekering niet toekomstbestendig als je de lijn doortrekt.”

In feite sluiten verzekeringspakketten momenteel niet goed aan op onze eisen en wensen. “Polissen worden te vaak opgeleukt. Dan kosten ze ook meer en dat moet je niet willen.” Een voorbeeld daarvan had van Lohuizen in een andere vraag verwerkt die Deventenaren kregen voorgelegd. Ze vroeg welke

verzekeringsvorm bezoekers uit hun polis geschrapt wilden zien als ze daardoor een lagere premie konden betalen. Wat bleek: de bril moest er in blijven. "Mensen houden daar echt aan vast, vooral ouderen, terwijl het niet logisch is. Spaar je een paar euro per maand en je bent er ook." Om de zorgverzekeringen toekomstbestendig en duurzaam te houden, kunnen verzekerden dus beter betalen voor de zorg die echt nodig is. "Zonder de toeters en bellen, maar wel honderd procent verzekeren wat echt nodig is. Daarmee hou je het betaalbaar." Overigens heeft van Lohuizen wel begrip voor de klanten want vaak komt hun keus ook voort uit onwetendheid. Daardoor is de keuze voor een aanvullende verzekering al snel gemaakt. "Een verzekering wordt vaak gezien als een noodzakelijk kwaad."

Over duurzaamheid kwam Shira van Lohuizen nog iets opmerkelijks te weten. Ze vroeg wat mensen bereid zijn op te offeren voor duurzaamheid. "Er is best een bereidheid om daarvoor een hogere premie te betalen." Met de steeds 'flitsender' wordende zorgpakketten heeft Shira weinig op. "In plaats van steeds escalerende pakketten kun je beter je gezonde boerenverstand gebruiken." www.salland.nl

Andere Economie/L.E.T.S.

Dany Hanekamp gaat er van uit dat een echte duurzame samenleving pas mogelijk is in een Economisch systeem dat daarop is ingesteld en wil dat graag laten zien. Hij gebruikt daarbij ook documentatie en boeken. Wat hij belangrijk vindt is om er zelf ook naar te leven. Wat hem betreft betekent dat geen auto, geen materialistische instelling, de "De Natuurwinkel" beschouwen als je supermarkt, weinig vlees eten en dergelijke.

Jeugdgemeenteraad over duurzaamheid

Leerlingen van 4 Havo van het Vlier, Etty Hillesum lyceum hebben op 1 april de dag doorgebracht op het gemeentehuis. Deze dag was georganiseerd door de griffie. Ze zijn de confrontatie aangegaan met politici, ambtenaren en belangenorganisaties over het thema duurzaamheid. In groepen hebben zij concrete voorstellen uitgewerkt. 's Avonds hebben zij al discussiërend en onderhandelend tijdens een jeugdgemeenteraadsvergadering een voorstel gekozen. Voor het winnende voorstel is een budget van € 1500 beschikbaar om het voorstel ook daadwerkelijk uit te voeren.

Leerlingen presenteerden het winnende voorstel tijdens de manifestatie op 4 april. Het voorstel bestaat uit twee delen. Allereerst is het voorstel om in het eigen schoolgebouw een grote blinde en saaie muur te beschilderen met allemaal boodschappen over duurzaamheid. Het gaat om boodschappen die leerlingen van de school zelf bedenken. Tweede deel van het voorstel is om het gooien van afval in prullenbakken 'cool' te maken door er basketbalnetten boven te hangen. Thans wordt contact gelegd met een kunstenaar om het beschilderen van de muur te begeleiden. Er wordt een plan van aanpak gemaakt en in september gaat de uitvoering beginnen.

Luis in de economische pels

'Peace' staat er op de vlag die Gonnus Doeve heeft opgehangen aan de muur van de Lebuinuskerk. Wie zin heeft in een politieke discussie kan goed terecht bij deze gedreven hardcore actievoerster die opereert onder de naam 'politieke luis'. Haar stelling: om duurzaamheid te bevorderen is een herverdeling van de Westerse rijkdom nodig. Niet iedereen is het met haar eens, maar Doeve is er van overtuigd. "Als we zelf steeds meer gebruiken, hoe kunnen we de armoede dan verminderen?" Ze brengt de millenniumdoelstellingen in herinnering, waarin een halvering van de armoede werd voorgesteld.

8. Initiatieven rond energie en ruimte

Vrij denken in de wijk

Als het aan de bewoners ligt in zowel de binnenstad als de Hoven, dan is geen wildste fantasie gek genoeg om duurzamer te leven, zo krijgt Harold van de Berg wel eens de indruk. Als wijkopbouwwerker komt hij regelmatig met bewoners in deze wijken samen om van gedachten te wisselen. "Vrij denken hebben we hoog in het vaandel, dus zo vreemd zijn al die ideeën niet."

Volgens Van de Berg is duurzaamheid momenteel in Deventer het grootste maatschappelijke vraagstuk. In de Hoven en de binnenstad bestaan er al zogenoemde taakgroepen om dit soort puzzels aan te pakken. Elke twee jaar is er weer een nieuwe ronde van bijeenkomsten waarin burgers ideeën kunnen inbrengen en vervolgens is daar ook subsidie voor beschikbaar. Van de Berg's taak is daarbij om bewonersinitiatieven te ondersteunen. "De taakgroep Volop De Hoven is er zo een. In de binnenstad ligt het ingewikkelder want daar is de organisatiegraad lager."

Een belangrijk onderwerp hoopt hij daar aan de orde te stellen: de energiehuishouding. Hij kwam op het idee toen hij tijdens de manifestatie op 4 april op het gebruik van zonnepanelen stuitte. "Het zou mooi zijn als die op de daken konden worden geïnstalleerd, maar je zit met het probleem dat die techniek binnen enkele jaren al weer verouderd kan zijn. Daardoor neemt iedereen een afwachtende houding aan."

Een 'superidee' noemt van de Berg het opkomende Cradle-to-Cradle-uitgangspunt, waarbij hij zich de vraag stelt hoe dit systeem zodanig te gebruiken dat het voor Deventer iets oplevert. "Neem een overdekte parkeerplaats. Daarop zou je een speeltuin of een recreatieplek kunnen aanleggen. Ik denk dat we visionaire mensen nodig hebben die goed nadenken bij de aanleg van nieuwe gebouwen en terreinen." Daarbij doelt hij bijvoorbeeld op gemeentehuis. "Waarom hebben we de Cradle-to-Cradle-gedachte daar nog niet in verwerkt? Zonnepanelen op het dak bijvoorbeeld."

Misschien is het ook een denkwijze waar vooral de jongere generaties aan gewend zijn, zo vermoed Van de Berg. Zijn dochter van zestien jaar kan op school al eenvoudig uitrekenen of er winst met alternatieve energie te behalen valt. www.raster-digitaal.nl/opbouwwerk

Wonen in een zelfvoorzienend huis

Wonen in overeenstemming met de natuur, zonder vaste lasten, is als het goed is binnenkort mogelijk in de buurt van Deventer. Wel moet u voor de bouw prijs van 40.000 euro genoeg nemen met een nogal ongebruikelijk huis. De wanden worden namelijk gemaakt van opgestapelde autobanden gevuld met aarde en de verwarming gebeurt door de zon.

'Earthships' of Aardehuizen heten deze woningen die geheel zelfvoorzienend zijn. Dus een aansluiting op het elektriciteitsnet, een eigen waterzuivering en het riool is niet meer nodig.

Het idee is van de Amerikaanse architect Michael Reynolds. Door de jaren heen zijn er al heel wat aardehuizen ter wereld gebouwd en ze voldoen prima. Het is de bedoeling dat er bij Deventer een dorpje verrijst met veertig van zulke huizen. De vereniging Aardehuis Deventer is in gesprek met een woningbouwvereniging om aardeschepen te bouwen.

Voor meer informatie www.aardehuis.nl

Sociale netwerken en levensloopbestendige huizen

In de Rivierenwijk is een kleine revolutie aan de gang. Mocht er nog sprake zijn van achterstand, dan kunnen bewoners er in de nabije toekomst wel degelijk warmpjes en besparend bij zitten in hun levensloopbestendige huizen.

Aanjager van het omvormen van de Rivierenwijk tot een duurzame omgeving is Jos van Wijk, die speciaal bij woningbouwcorporatie Rentree is aangesteld om de Deventer wijk op een hoger pijl te brengen. Wie met hem te maken krijgt, kan niet snel om hem heen. Veel moeite heeft hij al gedaan om de Rivierenwijk een nieuw gezicht te geven. "Vechten met de gemeente, ik kijk er niet meer van op."

Het creëren van duurzaamheid gebeurt op twee manieren: door de band tussen de bewoners te versterken en door de bouw zelf. Welzijnswerkers stimuleren de bewoners om clubjes te vormen van gelijkgestemden. In deze 'sociale netwerken' zitten inmiddels zevenhonderd mensen. Zij dienen als gangmaker van initiatieven en ideeën in de hele wijk. Belangrijk voor iedereen, want deze clubjes houden in de gaten of de bewonersvisie op de wijk wel tot zijn recht komt. Van Wijk: "We willen deze structuur van groepen in tact houden en daarmee de kans bieden om nieuwe ideeën en opvattingen te laten ontstaan."

Behalve de aanpak via de sociale netwerken valt duurzaamheid bij Rentree ook af te lezen aan de nieuw te bouwen, of bestaande huizen. "De levensloopbestendige huizen", zoals Van Wijk vol enthousiasme zegt. Een beetje spannend is deze aanpak wel. "We doen het anders dan de meeste corporaties in Nederland."

Wat dat is: langdurig en goed investeren in de kwaliteit van de woningen, zodat ze in twintig jaar tijd alleen maar in waarde zijn gestegen. "Eigenlijk hoe particuliere huiseigenaren allang gewend zijn om met hun woning om te gaan." Rentree gaat er dan ook vanuit dat de waarde van zijn woningbezit in de boekhouding hoger is dan tot nu toe uitgangspunt was. "Er is dus behoorlijk veel investeringscapaciteit", zegt van Wijk. "Maar die kun je alleen te gelde maken als je kwalitatief goede huizen bouwt die over een langere periode hun rendement houden." Precies wat Van Wijk bedoelt met levensloopbestendigheid. Maar niet alleen moeten de huizen over een langere periode goed verhuurd en verkocht blijven. Ook wil Rentree zorgen dat bewoners niet hoeven te verhuizen omdat hun gezinssamenstelling verandert. Dat houdt ook in dat je voorzieningen in de huizen aanlegt met het oog op ouderdom. Makkelijk te bedienen knopjes bijvoorbeeld. Rentree werkt ook aan een energievisie, maar zelf energie gaan opwekken is nog wat te ambitieus. "We liepen al met het idee om

een windmolen in de Noordzee te adopteren.” Wel gaat de woningcorporatie energiearm bouwen, wat inhoudt dat nieuwe huizen van alle besparingssnufjes zijn voorzien. “Een passief huis noemen we dat. Je zou het met een föhn kunnen verwarmen!” Het welslagen van zo’n passief huis hangt wel af van het type bewoner. Van Wijk: “Veel mensen interesseert het bedienen van al die knopjes natuurlijk helemaal niets en dan moet je er ook niet aan beginnen.”

De rol van Jos van Wijk is om het gesprek over duurzaamheid op gang te brengen. Hij doet dat aan de hand van de energievisie. Letterlijk een ‘hot’ onderwerp is de wijkverwarming. “De mensen zien de warmtemeters en denken: ‘we stoken hier voor de hemel. Kan dat wat lager.’” Dat gaat dus ook gebeuren: Rentree is met gespecialiseerde bureaus aan het kijken of individuele verwarming een betere optie is.

Ook ondernemers kunnen op duurzame aandacht rekenen. Rentree wil een ondernemershuis stichten en van daaruit startende ondernemers helpen met het opzetten van een eigen bedrijf of met een doorstart. www.rentrewonen.nl

Duurzaam in meervoud

Duurzaamheid gaat over duurzaam zijn. Een manier van leven, een waarde van waaruit je werkt. Woonbedrijf Ieder1 benoemt die waarde expliciet op fysiek, sociaal en economisch gebied. Paul van Roosmalen: “Wonen heeft natuurlijk alles met duurzaamheid te maken. Het wonen zelf, het bouwen van woningen, het energieverbruik. Aan de ambitie van Deventer en Nederland om een grotere Co2 reductie te bewerkstelligen voor 2020 willen we mee inhoud geven. Maar als wij het over duurzaamheid hebben bedoelen we het niet alleen die materiële duurzaamheid maar ook de sociaal culturele. Dan gaat het over hoe een wijk werkt, hoe het functioneert, de leefbaarheid die er in zit. En we willen graag ook de economie in Deventer op niveau houden.”

Soms moet je daarin keuzes maken. Die spanning houdt Ieder1 attent en bewust.

Bijvoorbeeld als het gaat om wijkontwikkeling. Tijdens het Saxion kenniscafé ‘Is slopen duurzaam?’ (november 2007) kwamen de dilemma’s goed in beeld. Slopen kan een verschuiving geven in de identiteit van de wijk en ingrijpende gevolgen hebben voor de sociale relaties. Paul van Roosmalen: “Slopen is niet in alle gevallen duurzaam. Om woningen of andere gebouwen te slopen kan je beter altijd eerst nadenken. Heeft een gebouw nog toekomstwaarde die je kunt uitnuttigen? Maar er komen ook situaties voor waarin je zegt het is over het is uit, het is economisch, het is sociaal en het is vanuit fysieke aspecten eigenlijk niet meer raadzaam een gebouw, een wijk, een buurt, straat of fabriek te laten staan. En dan slopen we in Nederland. Soms is renoveren duurzamer. Maar zeker niet in alle gevallen.” Een ander voorbeeld is het idee om onderdelen van gebouwen te recyclen, elders weer in te zetten. Ook dat is niet perse duurzaam, als je bijvoorbeeld vanuit milieu-oogpunt kijkt naar de vrachtwagens die daarvoor ingezet moeten worden. “Het is de balans. Vergelijk het maar met de glazen melkflessen waarvan we dachten dat deze het meest duurzaam waren. Inmiddels weten we dat de tetrapakken voor het milieu een betere oplossing zijn.” www.ieder1.nl

Foto's voor duurzame wijkontwikkeling

Tijdens het Saxion Kenniscafé 'Is slopen duurzaam' in november 2007 lieten deelnemers zich inspireren door foto's van de wijk Keizerslanden van beeldend kunstenaar Babet Olde Weghuis. In haar werk, schilderen, digitale fotografie en video is zij op zoek naar betekenis, naar de meerwaarden van algemeenheden. Zij ging op zoek naar de identiteit van deze wijk. De foto's stemmen tot nadenken over het effect van slopen op de duurzaamheid van de wijk. Babet Olde Weghuis: "Ik kan me goed voorstellen dat mensen het als een verlies ervaren als er gesloopt wordt. Als er 91 woningen verdwijnen vind ik dat echt niet leuk voor de bewoners. Maar ik kan me ook voorstellen dat er weer wat opgebouwd wordt, er dingen voor in de plaats komen. Zelf vind ik het leuk als oud en nieuw, rijk en arm in de wijk terug komen. Als die combinaties gemaakt worden."

In de Rivierenwijk maakte beeldend kunstenaar Astrid van Loo eveneens een serie foto's. Wat haar opviel is dat het in de rivierenwijk barst van de bedrijvigheid. Astrid van Loo: "Er is in de Rivierenwijk nog ruimte om je eigen weg te gaan. Groente en fruit verbouwen in je tuin, een bloemenwinkeltje vanuit je schuur en een oud ijzer handel op je erf.. Dit soort wijken verdwijnen in Deventer, en dat vind ik jammer". Hoe duurzaam is wijkontwikkeling als deze ruimte gaat verdwijnen?

www.babetoldeweghuis.com www.astridvanloo.nl

Duurzame productie

Duurzaamheid zal in de toekomst een van de belangrijkste concurrentiefactoren worden in Deventer, zo is de overtuiging van wethouder Andries van den Berg (Economische Zaken gemeente Deventer). Net zoals menige Deventenaar worstelt ook van den Berg hoe een duurzame economie te creëren. Het wiel heeft hij nog niet uitgevonden, maar een vermoeden heeft hij wel. "De cradle to cradle-gedachte om grondstoffen her te gebruiken spreekt mij erg aan."

Concrete stappen van het stadsbestuur gaan dan ook in die richting. Voor het bedrijventerrein A1 bijvoorbeeld. De wethouder overweegt om hiervan een terrein te maken waar de bedrijven werken volgens het principe van cradle to cradle. De bedrijven produceren dan zodanig dat ze hun eigen materialen weer innemen.

Van den Berg: "Hergebruik zal gaan lonen, net zoals zonne- en windenergie. Ik denk dat landen die hier vroeg mee beginnen, een concurrentievoorsprong zullen gaan krijgen. Want duurzaamheid werd

vroeger geclaimd door milieuactivisten maar dat is nu allang niet meer zo. Nu zijn het juist de ondernemers. Daarom geloof ik er zelf ook in.”

De stijgende olieprijs helpt in die zin ook mee, denkt van den Berg. Net zoals de kunststof- en ijzerprijzen.

“Voor de Deventer economie zou duurzame productie ook kunnen betekenen dat we sterker kunnen concurreren met andere delen van Nederland. Bedrijven zouden voor onze regio kunnen kiezen nu duurzaamheid hoog op de agenda staat. Deventer heeft ook wel de naam de ingenieurshoofdstad van Nederland te zijn. De ingenieurs zouden er enorm van kunnen profiteren. We hebben de infrastructuur voorhanden met die knappe koppen.”

Wethouder van den Berg was voor Deventer Duurzaam ook aanwezig bij de manifestatie op 4 april. Daar hield hij met directeur Joop Reijntjes van Nefit een sessie om met burgers van gedachten te wisselen over de aanpak van duurzaamheid. “Weer een stap verder op weg naar bewustwording.”

Alternatief plan voor Sluiskwartier

Een levendige binnenstad met een gracht en een haven, restaurantjes en genoeg ondergrondse parkeerplaatsen dicht bij de Wilhelminabrug. Dit is in het kort het burgerinitiatief om van het Sluiskwartier een hoogwaardig en prettig gebied te maken. Ad de Zwart laat het zien aan de hand van een maquette die op behoorlijk wat belangstelling kan rekenen van Deventenaren.

Het verschil met de gemeentelijke plannen is meteen te zien. Vanaf de IJssel, naast de brug, loopt een heel stuk water de stad in als een gracht. Aan weerszijden is er veel plek voor nieuwbouw, met name aan de zuidkant waar de weg onder de nieuwbouw door zal lopen. Behalve de weg zal er ook een grote ondergrondse parkeerplaats komen als het aan Ad de Zwart ligt. “Je kunt hier een kwalitatief hoogwaardig stadsdeel ontwikkelen zonder de projectontwikkelaars maar hun gang te laten gaan”, zegt hij. Door de heraanleg van de haven kunnen maar liefst 1000 auto's in de parkeerplaats. “Hierdoor is de discussie over het parkeren op de Brink ook meteen van de baan. Van hieruit kun je immers makkelijk naar de Brink lopen.”

Het burgerinitiatief ontstond uit onvrede over de gemeentelijke visie. Volgens Ad de Zwart heeft het burgerplan als voordeel dat je alle problemen en knelpunten in het gebied in een keer kan aanpakken. “Het zijn drie vliegen in een klap: Deventer gaat terug naar het water, we hebben een oplossing voor het parkeerprobleem en de stad ontwikkelt zich hoogwaardig.”

www.stadshavendeventer.nl

Ingenieurs op zoek naar houdbare techniek

Hoeveel kracht het kost om energie op te wekken kan iedereen makkelijk zelf ondergaan met een wel heel alledaags gebruiksvoorwerp. Het is een racefiets, door Deventer ingenieurs handig gemonteerd op een mechanisme dat elektriciteit opwekt. Hoe harder je trapt, hoe meer energie je opwekt.

Tegelijkertijd test je je kracht. Ze hebben er zelfs een wedstrijd van gemaakt, inclusief een scorebord en een hoofdprijs: een ultramoderne knijpkat die werkt op energiezuinige led-lampjes.

Wie hijgend en puffend van de fiets afstapt, ziet het snel in. Er is een link tussen de alledaagse techniek en energieopwekking. Precies wat de ingenieurs aan het publiek duidelijk willen maken.

“Wij zijn de schakel tussen het idee en de oplossing”, zegt ingenieur Gerhard. “De fiets staat voor onze zoektocht naar duurzaamheid.” Ze zien het als taak om de maatschappij in te richten met de beperkingen aan energie en grondstoffen in gedachten.

De vijf Deventer ingenieursbureaus spelen allen een rol op het gebied van duurzaamheid. Soms overlappend, soms ook met specifiek eigen werkzaamheden.

De duurzaamheidsthema's waaraan ze werken zijn zeer divers. Mobiliteit, energie, leefkwaliteit, duurzame producten, waterbeheer, stedelijke- en gebiedsinrichting en duurzaam bouwen.

Een paar concrete oplossingen zijn zo op te noemen. Ingenieursbureau Tauw houdt zich vooral bezig met warmte-koudeopslag in de bodem en duurzame omgevingskwaliteit. Dat houdt in dat onze woonomgeving niet na twintig jaar aan vernieuwing toe is, maar ook daarna nog goed bewoonbaar is.

“Neem het afkoppelen van regenwater”, zegt Gerhard. De methode om water niet af te voeren maar op te slaan in de bodem is nu gemeengoed in Nederland, maar vanuit de ingenieursbranche ontwikkeld. “Wij passen het al een kleine tien jaar toe.”

De ingenieurs hebben zich sowieso gericht op het water. Hoe nat het in Nederland ook kan zijn, het wereldwijde watertekort begint ook in Nederland een probleem te worden. “We zoeken uit hoe de watervoorziening optimaal blijft in ons dichtbevolkte land.”

Ingenieur Aart van Hell heeft waterbeheer tot zijn vakgebied gemaakt. Dat is belangrijk bij het inrichten van woonwijken en bedrijventerreinen. Hij ervaart dat de ontwikkeling van die twee op gespannen voet staat. Vaak speelt een dilemma: bedrijventerreinen gaan ten koste van door bewoners gewenste natuur. Goed omgaan met water en energie is zijn oplossing, zodat dergelijke terreinen toch een duurzame uitstraling hebben.

Jurgen Ooms en Katrien Bijl zijn ook ingenieur. Ter plekke verzamelen ze tijdens de manifestatie ideeën uit het publiek. Daarmee wordt wel degelijk iets mee gedaan. Het doorspoelen van wc's met regenwater is een veelvoorkomend idee. “Maar ook risicovol”, zegt Katrien Bijl. Een reden waarom initiatieven ook wel weer worden afgeblazen. In het geval van het regenwater bijvoorbeeld, is het in het verleden flink misgegaan omdat bij de aanleg leidingen werden verwisseld. Bij gebruikers kwam

dit 'grijze water' per abuis uit de drinkwaterkraan en dat heeft deze vorm van recycling geen goede naam bezorgd.

Hoe dan ook, de ingenieurs laten zich nergens door stoppen. Een van hen heeft onder zijn oprit een opslagtank voor regenwater aan laten leggen. Naar eigen zeggen douchet hij voortaan duurzaam.

www.goudappel.nl, www.tauw.nl, www.witteveenbos.nl, www.oranjewoud.nl, www.dhv.nl

Woningen energiezuiniger maken

Energie-architect Ron Stet (Coen Energiecomfort) helpt mensen met een eigen huis aan een binnenklimaat dat comfortabel en behaaglijk is maar ook energiezuinig. Lagere lasten, meer comfort, daar gaat het om. Ron Stet: "Ik ontwerp voor mensen een plan waarmee ze stap voor stap tot flink lagere energielasten komen."

Energiezuinige woningen zijn belangrijk vanuit milieuoogpunt, maar ook om de woonlasten binnen de perken te houden. Door de snel stijgende olieprijs zijn de energiekosten een steeds groter deel van de woonlasten gaan vormen, en die trend zet zich voort. Daarom wordt het energiegebruik een steeds belangrijker criterium bij nieuwbouw- en renovatieprojecten. In nieuwbouwprojecten worden nu nog talloze mogelijkheden om energiezuinig te bouwen relatief weinig benut. Ron Stet: "Een belangrijke belemmering om nieuwbouw- en renovatiewoningen energiezuinig te maken, is dat er weinig kennis is van eenvoudig toepasbare en betaalbare systemen en producten (zowel bouwfysisch als installatietechnisch). De systemen zijn er, de technologie is er klaar voor. Er zijn oplossingen voor gevels, deuren, ramen, kierdichting. En installatietechnisch is al veel te koop. Het inpassen van nieuwe en innovatieve systemen in een totaalconcept maakt het mogelijk dat woningen in Deventer energiezuinig kunnen worden gemaakt."

Tijdens de manifestatie op 4 april verzorgde Ron Stet een workshop waarin hij presenteerde hoe het staat met het energiegebruik in de huidige woningvoorraad in Deventer en voor welke uitdagingen corporaties, projectontwikkelaars en (rijks)overheid zich gesteld zien. www.coendoen.nu

Computers kunnen stuk zuiniger

Wie op kantoor werkt kent het verschijnsel. Genoeg collega's verlaten de werkplek zonder definitief de computer uit te schakelen. Of ze zijn in vergadering terwijl de computer gewoon blijft aanstaan.

Typisch een gewoonte waar een elektronisch antwoord op te vinden zou moeten zijn, bij voorkeur via de computer zelf. Een kolfje naar de hand van Ecomotief.

Dit bedrijf richt zich op duurzaamheid in de IT-infrastructuur. Jeroen Langeveld: “een computer op een werkplek verbruikt per jaar gemiddeld 140 kilowattuur terwijl hij niets doet.”

Met slimme maatregelen is dat te voorkomen. Zo kijkt Ecomotief hoe energie kan worden bespaard, maar ook naar recycling en reductie van gevaarlijke stoffen. “De hele levenscyclus van computerapparatuur kunnen we doorlichten op duurzaamheid.”

Zo kunnen flinke resultaten worden geboekt. Jaarlijks kunnen de computers op een kantoor met vijftig mensen al snel voor bijna 15.000 kilo aan broeikasgassen voor hun rekening nemen. Maar een reductie in energiegebruik van 70 procent is zeker haalbaar.

Ecomotief - Duurzame IT. Jeroen Langeveld www.ecomotief.nl

Climate clash

Jongeren actief betrekken bij jongerencommunicatie over duurzaamheid. Uitgangspunt van dit project van de Ulebelt is dat jongeren zelf het beste weten hoe er met jongeren gecommuniceerd moet worden over maatschappelijke thema's. In tien Ateliers werken teams van 3 tot 8 jongeren van binnenschoolse en buitenschoolse groepen rondom Deventer, met hun begeleider aan een communicatiecampagne rond duurzaamheid. Deze tien groepen zullen met hun boodschap hun eigen achterban aan het denken zetten en tot handelen inspireren.

Zie verder www.ulebelt.nl/educatie-en-projecten/climate-clash

Strijdster tegen het mobiele gevaar

Yvonne Sangen besloot haar huis eens goed te laten controleren. De voormalige natuurkundelerares vermoedde namelijk dat er teveel straling van telecommunicatiemasten haar woning binnenkwam. Nu adviseert ze mensen over de 'onzichtbare vervuiling.'

Yvonne Sangen is er van overtuigd dat de radiogolven voor mobieltjes gevaarlijk zijn voor haar gezondheid. Vooral nu de masten ook UMTS-golven gaan uitzenden die nog sterker zijn. Volgens haar gaat het in feite om magnetronstralen want die hebben dezelfde frequentie. "Je oogbollen worden bijvoorbeeld opgewarmd met staar als gevolg." Ze vindt dat de burgers bij de neus worden genomen. "Een grof schandaal dat die masten worden toegestaan, terwijl iedereen volgens artikel 11 van de grondwet recht heeft op de onaantastbaarheid van zijn lichaam."

Ze spreekt van een tijdbom onder de volksgezondheid, vergelijkbaar met het asbestschandaal in het verleden. Bij gebrek aan beter probeert ze mensen nu zo goed mogelijk voor te lichten. Om straling te voorkomen ontving ze technici in haar huis die op strategische plekken 'ontstoorders' aanbrachten. Ook bekleedde ze wanden, plafonds en ramen met speciaal draadbehang. Wel een gedoe overigens. Sangen: "Mijn man ergert zich er wel eens aan."

Toch heeft ze er geen moeite mee dat sommige mensen haar voor gek zullen verklaren. Zelf is ze overtuigd van het bewijs. Vol trots laat ze de boeken zien die ze heeft geschreven over dit onderwerp. Ze heeft nog meer adviezen en tips voor een duurzame leefomgeving. Katoenen kleding houdt beter straling tegen dan synthetische kleren. Met name handig voor mensen die veel achter de computer zitten.

Ir. Yvonne Sangen en Ir. Karin Tazelaar-van Es, Elektromagnetische straling, Wat kun je ertegen doen? Ankertjes 288.

Bakfiets oplossing voor jonge gezinnen

U ziet ze wel rijden door de stad. Verlengde fietsen met een bak. Uitermate handig voor jonge moeders met name, die het al druk genoeg hebben om alles in een dag gedaan te krijgen.

“De komst van jonge kinderen brengt extra en ingewikkelder logistiek met zich mee”, zegt Marjanne van Arendonk van het Bakfietsenplan. “Het gevolg is vaak dat de moeder een kleine actieradius heeft en noodzakelijkerwijs moet terugvallen op veelvuldig autogebruik.”

De bakfiets is dan ook populair. Trendy en hip zelfs, met name in grote steden waar het vervoermiddel bij jonge gezinnen een ware rage is.

Volgens Marjanne van Arendonk kan het gebruik van een bakfiets gedurende het eerste jaar een uitkomst zijn. “Geen autokilometers en vervuiling, toch een grotere actieradius, flexibiliteit, kind en boodschappen kunnen veilig mee, frisse lucht, ontspanning en de binnenstad in zonder parkeergeld betalen.” Van Arendonk heeft een verhuurpool van bakfietsen voor jonge gezinnen voor ogen. “Deventer krijgt hiermee een vriendelijk en duurzaam gezicht. We zoeken mensen die plezier hebben in het oppakken van dit idee.” marsukh@gmail.com (bakfietsenplan Marjanne)

Ketels voor verwarming steeds verder opgevoerd

Terwijl u bij een hogierendementsketel vooral zal denken aan rendement, denkt Nefit-technoloog Jeroen Cannen al weer verder. Want energie halen uit energie is zijn specialiteit. Dat is beslist mogelijk met de huidige en aanstormende technologie. “Voor mij een uitdaging.”

In het Nefit Kenniscentrum in Deventer wordt gewerkt aan duurzame oplossingen voor heel Europa. Jeroen Cannen is een van de zeventig Nefit-specialisten die hier de warmtetechnologie van de toekomst ontwikkelen: hogierendements-technologie gecombineerd met energie uit zonnewarmte, warmteterugwinning en warmtepompen.

Ze werken nauw samen met universiteiten, onderzoeksinstituten en gespecialiseerde industrieën. Kern van het werk van Jeroen Cannen is om uit te zoeken hoe je veel meer energie kunt halen uit fossiele brandstoffen zoals aardgas. "Dat kun je doen door slim om te gaan met chemische processen." In een hogerrendementsketel bijvoorbeeld, worden de rookgassen die vrij komen nog eens extra als hittebron gebruikt. Als je er 10 kilowatt instopt kun je er 10,7 kilowatt uithalen. Bij een warmtepomp is dat zelfs 14 kilowatt aan energie.

Collega Benno Theunissen van Nefit zegt dat als het om duurzaamheid gaat, iedereen op zoek is naar de kip met de gouden eieren. Fabrikanten en bedrijven werken steeds meer met elkaar samen. Nefit brengt bijvoorbeeld nieuw ontworpen ketels onder bij bedrijven. Daar kunnen ze proefdraaien. De bedrijven delen de energiekosten met Nefit. Voor beide partijen een besparing en bovendien duurzamer. Ondertussen gaat de ontwikkeling van nieuwe producten gewoon door. Hoge verwachtingen heeft Nefit van elektrische warmtepompen. Hierbij wordt een gedeelte van het water dat nodig is voor de centrale verwarming voorverwarmd. Dat zal nodig blijken als het aardgas op dreigt te raken. www.nefit.nl

Energie uit mens en dier

Hoe meer u poept, hoe beter het is voor duurzaamheid. Het klinkt gek, maar in zekere zin is het zo: terugwinnen van energie uit rioolslib is een manier om daar houdbaar mee om te gaan.

Projectontwikkelaar Kees Kielen van Essent legt het uit aan de hand van een project in Deventer. Uitwerpselen worden verzameld in een rioolzuiveringsinstallatie. In een gistingsproces komt gas vrij, wat wordt verbrand in hele grote motoren zoals dat in het klein ook gebeurt in een automotor.

Resultaat: groene stroom. Het koelwater gaat naar huizen voor duurzame verwarming.

Een geruststellende gedachte wellicht, maar aan de andere kant blijken deze technieken nog dusdanig duur dat klanten evenveel betalen als bij het gewone aardgas.

Toch heeft Essent als doelstelling om zoveel mogelijk van deze duurzame projecten neer te zetten.

Kees Kielen heeft voorbeelden in Deventer. Bij de waterzuiveringsinstallatie tegenover de oude ijsbaan bijvoorbeeld. "Daar komt een nieuwbouwproject en dat willen we er heel graag mee gaan verwarmen." Mest komt ook uit varkens en niet in de geringste hoeveelheden. Dat komt goed van pas in het noorden van Deventer. Veel varkensboeren hebben daar een eigen vergister. Essent probeert nu een akkoord te sluiten met de boeren en de gemeente om gezamenlijk met het mestgas de wijk te verwarmen.

Inmiddels heeft de energiemaatschappij in Zeewolde een boer gevonden met een bedrijf dat groot genoeg is om van de mest daarvan 3500 woningen te verwarmen. Zo ook in Leeuwarden. In de wijk

Pothoofd bij de IJssel wordt warmte-koudeopslag toegepast. In de zomer pompen de installaties warmte de grond in ruil voor koeling, en in de winter gebeurt het omgekeerde.

Dit soort projecten zijn een sport voor de medewerkers van Essent. Ook doen ze het vanwege het maatschappelijk verantwoord ondernemen. Doen ze dat niet, dan is een bedrijf als Essent op de lange termijn ten dode opgeschreven.

Kielen: "Ik geniet er van. Het klinkt hoogdravend, maar als je onder de zoden ligt wil je toch wat aan de wereld hebben bijgedragen."

De medewerkers bedenken de projecten hoofdzakelijk zelf. Meestal zoeken ze uit welke bestaande fabrieken of installaties in de omgeving geschikt zijn als energieleverancier of waar ze CO₂-kringlopen bij kunnen bouwen. Akzo bijvoorbeeld. Inmiddels heeft Essent in Deventer zes projecten lopen waarbij woningen duurzaam worden verwarmd.

www.essent.nl Essent Warmte en Essent Energie.

9. Uitspraken en ideeën over duurzaamheid in de stad

Misschien valt het niet zo op, toch hebben we het vaak over duurzaamheid. Thuis, als het gaat over de aanschaf van kleren of speelgoed: hoe lang gaat het mee? Op het werk, bijvoorbeeld als de files ter sprake komen: hoe lang kan de groei van weggebruikers doorgaan? Heel wat mensen hebben regelmatig overleg over wat we behouden in de stad en wat we vervangen door iets nieuws. Denk aan winkeliers, de gemeente en de VVV. Of de voetbalclub. De mooie gevels in onze stad zijn gerestaureerd dankzij heftige discussies die vorige eeuw gevoerd zijn tussen voor- en tegenstanders. Kortom, we voeren overal gesprekken over duurzaamheid.

Wat is duurzaam voor u?

Een diversiteit aan uitspraken over Duurzaamheid van mensen op de markt te Deventer.

"Groene Stroom"

"Duurzaam is voor later"

"Geneuzel"

"Nu even in de mode, tot er weer een andere Hype is"

"Bouwen aan een betere toekomst voor iedereen"

"Bewuster leven"

"Spaarlampen gebruiken"

"Mensen in de derde wereld helpen, omdat daar nog echt slagen gemaakt kunnen worden. Hier in Nederland is de mogelijke vooruitgang nog slechts minimaal"

"Een luxeprobleem. Sommige mensen kunnen de dure duurzame producten gewoon niet betalen"

"Uitspraak van de Milieumaffia"

"Recycling in plaats van alles gewoon maar weggooien"

"Alleen maar een extra excuus om nog meer belasting te heffen, terwijl de opbrengsten helemaal niet aan duurzaamheid ten goede komen"

"Verantwoordelijkheid nemen voor wat je doet"

"Energiezuinige huizen bouwen"

"Duurzaamheid is een levensstijl, niet een los woord"

Kinderen over duurzaamheid

Uitspraken van leerlingen van de Mozaïek tijdens een bezoek aan de duurzaamheidsruimte in de Openbare Bibliotheek.

“Ik wil dat de ijsbergen op de polen niet smelten en dat er geen overstromingen komen. Ik wil ook niet dat er teveel warmte in de wereld komt want dan gaan de ijspegels smelten.”

“Fabrieken hebben uitlaatgassen en dan gaat de wereld overstromen door het ijs van de noordpool.”

“Er komt meer warmte en er wordt overal ook vervuild. We zagen ook veel bomen om voor papier en andere dingen en dat vind ik ook erg.”

“Duurzaamheid betekent dat alles zo blijft zoals het goed is. Ik wil dat de aarde normaal blijft.”

“Ze moeten geen afval op de grond gooien want dan hebben we teveel afval in de wereld.”

“Bomen zijn heel belangrijk. Mensen spugen teveel op straat en gooien er afval op. Dat is niet goed voor de mens.”

“De aarde moet schoon blijven en bomen mogen niet worden omgehakt.”

“Ik doe voorzichtig met het milieu en ruim op bij mij in de buurt, de blikjes, kranten en papieren.”

'Ideeënmuur'

Bij de stand van de ingenieurs tijdens de manifestatie.

- realisatie van een 'biobank' voor het halen en brengen van biomassa door afvalinzamelaars
- ontwikkeling duurzame economie
- relatiegeschenken met C2C producten
- stimulering van initiatieven
- 'verbouw je eigen biobrandstof'
- 'hou je tuin groen voor vogels, insecten e.d.'
- energieopwekking uit de IJssel
- dak van gemeentehuis 'duurzaam' maken
- 2e hands spullen kopen
- meer zakelijke insteek m.b.t. C2C
- 'maak van duurzaamheid een feest'
- beperk de verlichting in bijv. winkels
- tolerantie en beleefdheid (duurzame samenleving)
- afvalloze maatschappij _ C2C
- belasting heffen op plastic zakken/tasjes
- gebruik van regentonnen stimuleren
- woon-werk verkeer beperken tot ± 15 km
- energie terugwinnen uit fitnesscentra (komt 2x voor op de muur)
- investeer in kinderboerderijen (dz samenleving??)
- koop niets dat verpakt is
- stop met het verwarmen van de Lebiuneskerk
- 'algen in de IJssel'
- ketensluiting, ook op lokaal niveau
- dichter bij je werk gaan wonen
- mediteer elke dag (persoonlijke energiebesparing)

- gebruik geen drinkwater (maar bijv. regenwater) om het toilet mee door te spoelen (komt 3x voor)
- inzamelen van plastic (in Deventer)
- 'Ga toch fietsen!!'
- stoppen met roken
- beperk watergebruik
- kantoren dichterbij snelwegen, woon-werk verkeer wordt minder groot
- beter afstemmen van verkeerslichten
- 'niet alles wat kan, moet ook'
- 'hoe trek je mensen naar het thema Duurzaam'
- 'bespaar energie'
- elektrische apparaten uit doen voor het slapen gaan (ook van de stand-by)
- nacht = rust (dz omgeving?)
- zelfvoorziening
- zet in op zonne-energie
- 'doe mee aan Deventer 2030'
- investeer in waterstof producerende bacteriën / micro-organismen
- verbetering van fietspaden
- minder lang douchen
- 'couch-surfing i.p.v. een hotel'
- 'stop met de ontbossing'

Niet elk idee is natuurlijk even bruikbaar, maar het is duidelijk dat het thema 'duurzaamheid' leeft in Deventer (en niet alleen daar). Het thema 'duurzaamheid' is allang niet alleen maar het 'materialistische duurzaamheid', maar ook sociale en economische duurzaamheid. Mensen willen een prettige leefomgeving met veel groen, veiligheid op straat e.d. wat slaat op een 'Duurzame samenleving'.

Duurzaamheid in ons dagelijks handelen, een serie van zeven portretten

Interviews en tekst zeven portretten King Wullur

Portret 1: Authentieke en eigentijdse gezelligheid

Voor de bevlogen Kim Snijders (ondernemer, 30 jaar) draait het om de goede sfeer, het mooie en het positieve. “Als ik iets leuk vind, dan zullen er toch meer mensen zijn die het ook waarderen?” was haar gedachte toen ze vijf jaar geleden een winkel in sieraden opende. Deventer gaf haar gelijk. Ook haar volgende projecten Eetcafé Engel & Bengel (samen met zusje Manon en zwager Thierry), café Vroeger en de bloemenzaak Diva worden hartelijk ontvangen. Er is grote behoefte aan dit soort ‘gezelligheid’. In april 2008 volgt hun nieuwste project: het cultureel café DokH2O in een sfeervolle authentieke loods in het Havenkwartier.

Kim met de verzameling oude elpee's in de entresol van haar café Vroeger (Grote Kerkhof). Gasten kunnen hun favoriete platen meenemen en hier draaien. Een idee geïnspireerd door een 'single-night' elders in het land (nee, het ging niet om 'alleengaanden').

Hoewel ze vol creatieve ideeën zit en graag nieuwe dingen tot stand brengt, kiest ze bewust voor een volledige toewijding. Eerst datgene waar ze van overtuigd is goed neerzetten en vervolgens er persoonlijk voor de gasten zijn. Dat haar enthousiasme aanstekelijk werkt, roept bewondering en ook verwondering (“hoe krijgt ze het voor elkaar?” of “ze heeft wel erg veel geluk met zo’n goed team”). Voor haar is het niet meer dan logisch. Ervoor zorgen dat anderen ook kunnen genieten van het mooie en het prettige opent simpelweg de weg er naar toe. Niet alleen voor klanten en gasten; maar ook voor mensen die graag eraan mee willen werken. Immers: goede initiatieven trekken vanzelf de juiste mensen aan. Deze authentieke en eigentijdse invulling van gezelligheid is een vrolijke noot, die mooi past bij het bevorderen van de kwaliteit van het leven in het kader van duurzame ontwikkeling.

Portret 2: Een natuurlijk gevoel voor verhoudingen

Herman Overmars (60 jaar, qua beroep niet in een hokje te plaatsen) met op de achtergrond de twintig meter hoge mammoetboom bij zijn zelf gebouwde houten huis in Olst. De imposante boom (*Sequoiadendron giganteum*, genoemd naar de Cherokee indiaan Sequoyah) heeft Herman veertig jaar geleden eigenhandig geplant. Zijn opmerking “als je ruimte en harmonie

respecteert kan je uitgroeien tot een pracht exemplaar” illustreert zijn kijk op duurzame ontwikkeling. Mensen hebben te maken met de onoverkomelijke natuurwetten. De talentvolle en creatieve mens probeert echter steeds die grenzen te verleggen. Gedreven door ambitie en begeerte verliezen ze de juiste verhoudingen uit het oog waardoor de “menselijke maat” vaak een rechtstreekse bedreiging voor de natuur vormt.

Herman groeide op in een groot gezin met veel aandacht voor de natuur. Zijn vader en grootvader waren meubelmakers en zelf is hij agrarisch gevormd. Ook zijn huwelijk met Johanna, die uit een cultuur komt waarin men nog harmonieus leeft met zijn omgeving, maakt dat hij steeds beter begrijpt wat “natuurlijk” betekent. Zowel hier als in de tropen. Hij weet dat inheemse bomen al na 25 jaar geschikt zijn om duurzaam mee te bouwen. In één mensenleven kan je dus drie generaties bomen produceren. In Zweden is het vanzelfsprekend dat wanneer je één boom kapt, je er drie bomen voor terugplant. Natuurlijk gezien is er genoeg ruimte voor iedereen. Maar angst, begeerte en macht maken de wereld onnodig klein. In veel van zijn werk (als hovenier, adviseur, timmerman) komen zijn gevoel voor kwaliteit, de grote toewijding en zijn sterke behoefte tot autonomie regelmatig in botsing met de bureaucratie. Dat wat moet, staat soms ver af van waar het in wezen om gaat. De samenleving wordt daardoor onnodig complex. Een natuurlijk gevoel voor verhoudingen is een essentiële eigenschap die hard nodig is voor de ontwikkeling van een vitale, duurzame samenleving.

Portret 3: Niet exclusief

Het opschrift van de schilderijen de vier jaargetijden: Audi et alteram partem: “luister ook naar de wederpartij”, sluit aan bij zijn opvatting dat “duurzaamheid” een thema is dat iedereen aangaat en waaraan ieder op eigen manier een bijdrage kan leveren. Tijdens de vertoning van de film Earth in het filmhuis afgelopen januari merkte hij op dat het thema duurzaamheid niet een exclusief domein moet worden van selecte incrowd. Zijn opmerking “*het lijkt wel op een besloten bijeenkomst, want jullie kennen elkaar allemaal bij naam*” was prikkelend. Het riep –ook later- veel reacties op en mede daardoor ontstonden nieuwe relaties.

Duurzame ontwikkeling is gebaat bij een beweging die breed wordt gedragen. Onderlinge communicatie en het leggen van verbindingen zijn daarbij essentieel. AL Gore heeft de massale publieke belangstelling voor duurzame ontwikkeling gewekt. Toch is het niet voldoende wanneer er alleen maar statements worden gemaakt. Duurzaamheid moet niet alleen zichtbaar en bespreekbaar worden gemaakt, maar vooral zo georganiseerd worden dat

gewone mensen hun aandeel erin zien en ook praktisch iets zelf kunnen doen. Als burger vindt Tjapko dat hij zelf milieubewust is, maar niet fanatiek. Groen gedrag is vanzelfsprekend. Het is niet elitair. Hij vindt het daarom een goede zaak dat groene producten steeds beter toegankelijk zijn voor de gewone consument, dat milieukeurmerken nu ook voor woningen worden ontwikkeld. Voor de welwillende burger moet het eenvoudiger worden om duurzame afwegingen te maken.

Tjapko Poppens (37 jaar, fractievoorzitter van de VVD in Deventer), in de statige Raadzaal van het Stadhuis. Een markante ruimte die hij beschouwt als een mooi voorbeeld van duurzaamheid. Het heeft gedurende een aantal eeuwen als de centrale bestuurskamer van de stad gefungeerd. Nu wordt het, voorzien van de nodige technologieën, gebruikt als vergaderruimte van raadscommissies en ontvangstruimte voor groepen.

Portret 4: Gelaagd mensenwerk

Een wandeling door de stad met Daaf Ledeboer (42 jaar, stedenbouwkundig historicus) is een boeiende reis door de tijd. Zijn levendige verhalen maken zichtbaar hoe de eerste huizen langs de rivier werden gebouwd. De huizen zij aan zij met een opening naar de straat (de voorkant van het huis was veel belangrijker dan de achterkant). Wanneer meer ruimte nodig was werden nieuwe straten ontsloten. Zo groeide een eenvoudige nederzetting uit tot de grote stad wat nu Deventer is. Twee grote branden (in de dertiende en de veertiende eeuw) hebben nagenoeg alle huizen vernietigd, maar de essentie van de stad blijft onaangetast. Op de resterende funderingen werden gewoon nieuwe huizen gebouwd. Nu nog kan je, met een geoefend oog of onder begeleiding, overal de historische gelaagdheid van de stad zien. Een stad kan je verschillend benaderen: de emotionele en sociale betekenis die mensen aan de stad geven (Civitas) zijn vaak anders dan de waarde die je zou kunnen toekennen aan de stenen die op elkaar gestapeld zijn (Urbis). En vaak bijten ze elkaar. Wat de een graag wil behouden kan voor een ander een flink obstakel zijn. “Wij moeten niet bang zijn voor wat mensen vroeger hebben gedaan en al het oude krampachtig willen conserveren. Maar we hoeven ons natuurlijk ook weer niet te laten verleiden om dingen radicaal te veranderen, alleen om tegemoet te komen aan de eisen van de huidige tijd”. Meer respect krijg je als je het menselijk aandeel begrijpt in de voortdurend ontwikkelende stad. Je wordt je beter bewust van de unieke plaats die het eigen handelen in de historie inneemt en van de verantwoordelijkheden die daarbij horen. Stedelijke ontwikkeling en de

inrichting van de samenleving was en blijft puur mensenwerk.

Aan de achterkant is te zien hoe de huizen tegen de zijbeuk van voormalige Mariakerk zijn gebouwd. Keurig in lijn met de traveeën. Vandaar dat de huizen (op de hoek van de Nieuwe Markt) allemaal even breed zijn.

Portret 5: Samenwerken om op een hoger plan te komen

Iris Hobo en Ingeborg Griffioen hanteren de visie op duurzaam ontwerpen waarin in plaats van afval nieuwe grondstoffen worden voortgebracht (cradle to cradle, ook wel C2C) als uitgangspunt in hun werk. Als ontwerpers bij Panton Medische Productinnovaties werken zij toe naar de geboorte van gezonde, nieuwe producten. “Het is een grote uitdaging om nog vóór de geboorte van dat product al aan de nieuwe wieg te denken. Dat kan alleen slagen door samen te werken”.

Iris Hobo (36 jaar, ontwerper, cum laude afgestudeerd aan de Design Academy Eindhoven), heeft verschillende onderscheidingen gekregen voor haar werk. Haar ambitie is om eens een “klassieker” op haar naam te hebben. Een tijdloos ontwerp wat betreft functionaliteit, vormgeving en schoonheid. Voor de startbijeenkomst C2C in Stedendriehoek op 11 maart

ontwerpt Iris een poster waarin de samenhang van schakels en spelers in de keten van zorg vanaf het ontwerp, toepassing en nazorg zichtbaar worden gemaakt.

Niet alleen het samenwerken met vakgenoten wat betreft de technische kanten van het ontwerpproces, maar vooral ook met de verschillende partijen van de keten. Op de eerste plaats met de direct belanghebbenden (cliënten in de zorg), de professionals die de producten en instrumenten toepassen en met de managers van de zorginstellingen. Het is van belang om zowel opdrachtgevers als leveranciers en producenten mee te krijgen in het cradle to cradle streven. Ook is het goed om tegelijkertijd in verbinding te staan met beleidsverantwoordelijken en andere sleutelspelers in de technologische en zorgsector. Voor Iris was het een grote verrassing om van buitenlandse vakgenoten te horen hoe vooruitstrevend zij bij Panton eigenlijk al zijn met hun C2C-ambities. Nederland loopt wat dat betreft aardig voorop. In de komende tijd verwacht Iris dan ook veel goede initiatieven en interessante samenwerkingsverbanden. Het is erg spannend om aan de vooravond van grote doorbraken te staan.

Portret 6: Een helende omgeving

Ontwikkeling van een product staat nooit op zichzelf, maar is een onderdeel van een grotere context waarin het product, het proces en communicatie met elkaar samenhangen. Betrek je hierbij de “helende omgeving” als een groter geheel dan krijg je met nog meer factoren te maken. Vragen als “wat doet het product als het niet in gebruik is”, “welke factoren in de nazorg zijn van belang voor het helend proces” verdienen de aandacht bij het ontwerpproces. Ingeborg Griffioen (36 jaar, oprichter en directeur van Panton, cum laude afgestudeerd aan TU Delft) vindt goede communicatie met de vele sleutelspelers in de keten cruciaal.

Ingeborg Griffioen en het sfeervolle nieuwe onderkomen aan de Noorderbergstraat.

Een assortimentencoördinator (volgens haar een mooi woord voor een spelletje galgje) is een belangrijke schakel in het hele proces van innovatie. Het gebeurt vaak dat medische uitvoerende professionals andere dingen belangrijk vinden dan de managers van de zorginstelling. Het is een uitdaging om in een constructieve dialoog de beste oplossingen te vinden. Een goede verstandhouding met degene die invloed heeft in de uiteindelijke keuze van de te gebruiken producten kan het bewustwordingsproces zeer versnellen.

Het is opwindend dat het bewustwordingsproces ten gunste van duurzame productinnovatie snel groter wordt. Over afval (in de zorgsector) zijn verschillende partijen al goed bezig. In de omvangrijke en complexe keten van ontwerp, toepassing en nazorg zitten ontwerpers weliswaar vooraan in het traject, maar moeten zij wel oplossingen zien te vinden voor problemen, onverwachte en onbedoelde ongewenste neveneffecten die pas verderop in de keten duidelijk worden. “Als ontwerpers houden wij ons bezig met dingen uitpuzzelen. Wij vinden het erg leuk om praktische oplossingen te vinden voor praktische problemen. Wij maken design in business.”

Portret 7: Spelen met wat er is

De cursus “tekenen voor mensen die niet kunnen tekenen” die Loes ten Anscher (48 jaar, beeldend kunstenaar) ooit gaf was schokkend. Omdat de deelnemers ontdekten dat ze wel degelijk konden tekenen, maar vooral omdat ze beseften hoe sterk het eigen verstand en het zelfoordeel de waarneming verstoorden en het vermogen tot tekenen belemmerden. Onbevangen en onbevooroordeeld waarnemen is volgens Loes cruciaal als het gaat om vernieuwing en duurzame verandering. “Echt waarnemen brengt je dicht bij de werkelijkheid. Daardoor zie je beter wat er werkelijk is en begrijp je wat er speelt. De context en onderlinge samenhang wordt duidelijker. En dan is het erg leuk om vrijuit met zowel de waarneming als de context te spelen. Zo ontstaan er nieuwe verbanden, schoonheid ontluikt zich en er komt humor vrij.”

Bij haar Kunstenaar in Bedrijf projecten (door specifieke inzet van kunstenaars krijgen innovatie en cultuurverandering in bedrijven extra impulsen) merken bedrijven hoe nuttig het is om de andere, onvermoede kanten van hun medewerkers en het “zoogdierleven” in hun bedrijf te ontdekken en te ervaren. Die onderbelichte kant blijkt de basis te zijn voor plezier en onderlinge contact die de gezamenlijkheid versterken.

Loes ten Anscher met geglazuurde afgietsels van allerlei producten die jongens en meisjes nodig hebben voordat zij de confrontatie met de buitenwereld aankunnen. De installatie, die “No Soap” heet, hoort bij het beeldende kunstproject “Waste not, Want not” die in april in het voormalige gemeentehuis van Delden te bezichtigen is. Voor eigen gebruik is een duurzame customized privé-collectie op een eigen badkamerplanchet samen te stellen.

10. Programma Deventer Duurzaam in Gesprek

Programma van augustus 2007 – juli 2008

De Stichting Eigentijdse Verbindingen organiseerde van augustus 2007 tot juli 2008 Deventer Duurzaam in Gesprek, een toepassing van het netwerkprogramma voor stedelijke en regionale netwerkontwikkeling rond maatschappelijke thema's dat is ontwikkeld door Anne-Marie Poorthuis en Lieke Hoogerwerf. Dit netwerkprogramma stimuleert initiatieven, brengt initiatieven met elkaar in contact en bouwt aan netwerken van nieuwe en bestaande gesprekken. In dit hoofdstuk volgt een beschrijving van het programma.

Introductie Deventer Duurzaam in Gesprek

De groeiende maatschappelijke aandacht voor het thema duurzaamheid, het voornemen van de gemeente Deventer om in 2009 een lange termijn beleid te ontwikkelen rond duurzaamheid en het initiatief van de Stichting Eigentijdse Verbindingen zijn aanleiding voor Deventer Duurzaam in Gesprek.

Deventer Duurzaam in Gesprek is een toepassing van het netwerkprogramma voor stedelijke en regionale netwerkontwikkeling rond maatschappelijke thema's van de Stichting Eigentijdse Verbindingen. Het programma is in Deventer georganiseerd van augustus 2007 tot juli 2008 rond het thema duurzaamheid. Duurzaamheid is een breed begrip. Het raakt aan de wijze waarop wij als stad willen leven en handelen. Het gaat erom bewustzijn rond duurzaamheid breed op gang te brengen, een omgeving voor duurzame ontwikkeling te creëren, zichtbaar te maken welke aandacht er is voor duurzaamheid binnen Deventer en duurzaamheid tot een thema te maken waarmee we ons als stad kunnen profileren.

Gedurende het programma stimuleren we initiatieven, bouwen aan netwerken van nieuwe en bestaande gesprekken, leggen relaties en creëren draagkracht rond duurzaamheid als maatschappelijk thema. Met het programma Deventer Duurzaam in Gesprek verwachten we een stevige basis te leggen voor duurzaamheid en een voedingsbodem voor de duurzaamheidplannen van Deventer. Duurzaamheid staat als maatschappelijk thema niet op zichzelf. Met duurzaamheid als vertrekpunt en het netwerk als ordeningsprincipe krijgen ook andere maatschappelijke thema's een impuls en de ervaring van het programma kan Deventer inspireren het gesprek rond maatschappelijke thema's voort te zetten. Tenslotte gaat dit netwerkprogramma over stedelijke en regionale netwerkontwikkeling en is als zodanig een hulpmiddel bij besturingsvraagstukken.

Toelichting programma

Perioden en onderdelen van het programma Deventer Duurzaam in Gesprek

Augustus - oktober 2007 Voorbereiden en inrichten van het programma en de start van Deventer Duurzaam in Gesprek

17 oktober startgesprek

Oktober 2007 - april 2008 Stimuleren van bestaande en nieuwe initiatieven, agenderen van gesprekken, bouwen aan netwerken van gesprekken en een netwerkomgeving rond duurzaamheid.

Januari - april 2008 Voorbereiden manifestatie: Ontmoet Deventer Duurzaam, stimuleren om deel te nemen en te bezoeken

4 april manifestatie Ontmoet Deventer Duurzaam

April - juni 2008 Onderzoeken van de betrokkenheid, het gesprek, de netwerkomgeving en de initiatieven rond duurzaamheid in Deventer

3 juli 2008 werkbijeenkomst netwerkbesturing en slotbijeenkomst van programma naar netwerkomgeving duurzaamheid

De perioden

Augustus – oktober 2007 Voorbereiden en inrichten programma

In deze periode gaat het om voorbereiden van de start. Dat begint met het inrichten van het netwerkprogramma voor de toepassing van Deventer Duurzaam in Gesprek. Daarbij houden we een eerste netwerkverkenning van betrokkenheid bij duurzaamheid in Deventer en brengen interesse en draagkracht voor het programma op gang. De analyse van het netwerk van betrokkenheid geeft een eerste beeld van partners en schakels rond duurzaamheid in Deventer.

Tevens ontwikkelen we in deze periode de website www.deventerduurzaamingesprek.nl en richten een publieksruimte in rond duurzaamheid in de openbare bibliotheek Deventer.

Verder introduceren we een periodieke attentiemail en een periodieke uitzending op Deventer Televisie.

Tenslotte organiseren we een gastheer/gastvrouw in de publiekruimte en organiseren de aanwezigheid op de wekelijkse markt van Deventer om bekendheid te geven aan het programma en vragen te stellen over duurzaamheid.

17 oktober 2007 Startgesprek

In het startgesprek, waar betrokkenen bij duurzaamheid welkom zijn, verkennen we de initiatiefkracht van de aanwezigen, inventariseren initiatieven rond duurzaamheid in Deventer en benoemen wensen voor initiatieven. Tevens geven we een toelichting op het programma Deventer Duurzaam in Gesprek.

Het startgesprek is een eerste ontmoeting, toont de draagkracht en het bewustzijn rond duurzaamheid van dat moment en geeft een impuls om te gaan bouwen aan netwerken van bestaande en nieuwe initiatieven en gesprekken rond duurzaamheid.

Het startgesprek staat voor de uitnodiging aan alles en iedereen om een netwerkomgeving rond duurzaamheid te creëren en eigen aanknopingspunten te vinden om verbinding te maken met het thema en er met elkaar in thuis te zijn.

Oktober 2007 - april 2008 Stimuleren initiatieven en bouwen aan netwerken

Met een netwerk van betrokkenen stimuleren we bestaande en nieuwe initiatieven, agenderen gesprekken, bouwen aan netwerken van gesprekken en een netwerkomgeving rond duurzaamheid. We gaan op zoek naar alles wat te maken heeft met duurzaamheid. We verkennen het veld, leggen contacten, zoeken aanknopingspunten om een relatie te leggen met het programma en maken het gesprek erover zichtbaar of brengen dit op gang. Soms zijn we tijdelijk mede initiatiefnemer. We sluiten aan bij alles wat er al gebeurt en geven ook nieuwe impulsen. Het maakt wat los, maar kan tegelijkertijd de ontdekking geven dat er meer mensen mee bezig zijn, dat er anderen zijn waar we ons verwant mee kunnen voelen en dat we er niet alleen voor staan.

Met het netwerkprogramma brengen we het gesprek vanuit verschillende invalshoeken op gang. Invalshoeken zijn regiospelers, themadeskundigen, inspiratoren en netwerkonderzoekers. We benutten de dynamiek tussen deze invalshoeken om het gesprek rond het maatschappelijke thema aan te jagen, te ontdekken, te verknopen en te verbeelden.

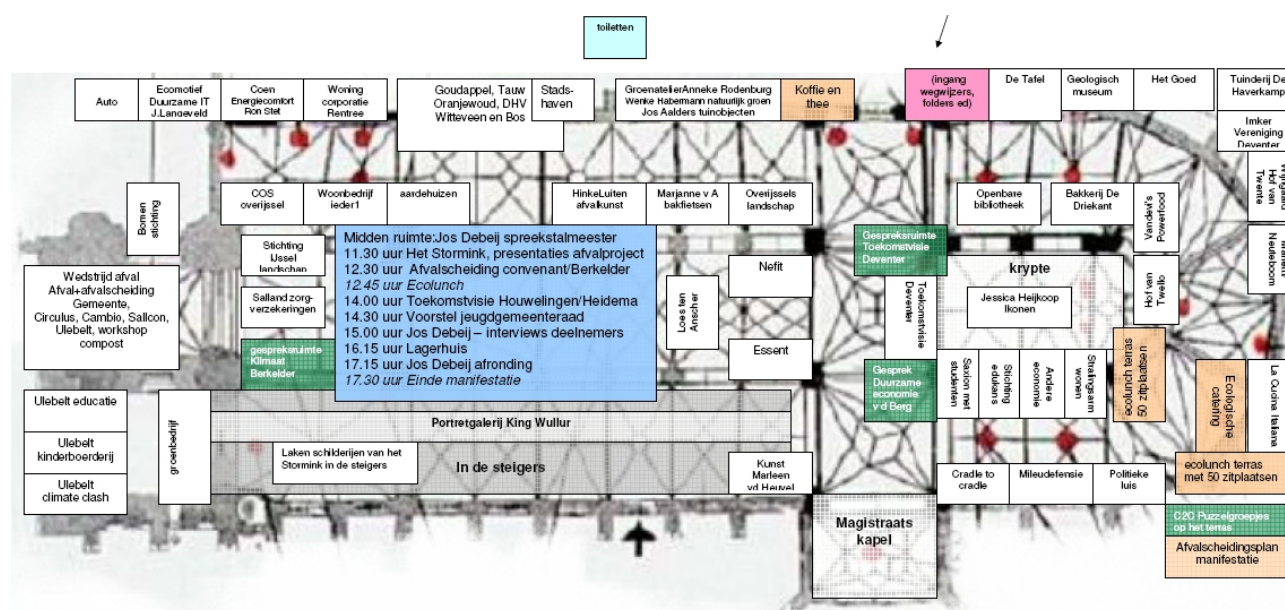
Regiospelers, zoals bijvoorbeeld instellingen, scholen, bedrijven, netwerken, verenigingen, bestuurders en ondernemers zijn betrokkenen vanuit een bepaalde maatschappelijke positie. Themadeskundigen zijn betrokkenen vanuit inhoudelijke en/of professionele deskundigheid. Inspiratoren zijn betrokkenen, zoals jongeren of andere specifieke groeperingen, kunstenaars en filosofen, die dwars door bestaande patronen heen, een tot de verbeelding sprekende rol vervullen in het gesprek. Netwerkonderzoekers zijn een belangrijke motor doordat zij met hun onderzoek voortdurend aan het netwerk van gesprekken rond het thema blijven bouwen

Het gaat om ontmoetingen, verkenningen, bijeenkomsten en andere uitdagende acties waarmee de dynamiek tussen regiospelers, themadeskundigen, inspiratoren en netwerkonderzoekers op gang komt en betrokkenheid groeit. We dagen uit tot verbindingen, die soms spannend en onverwacht zijn en maken zichtbaar wat plaatsvindt. Op de website, in de attentiemail en in de tijdelijk ingerichte publieksruimte houden we een agenda bij van al deze initiatieven.

Januari – april 2008

Vorbereiden manifestatie Ontmoet Deventer Duurzaam

We organiseren een bijzondere manifestatie met de openheid van een markt, de beslotenheid van een goed gesprek, de positionering van een diversiteit aan spelers, en de presentaties van datgene waar we trots op zijn. We houden manifestatie in de Lebuinuskkerk. We benaderen zo veel mogelijk iedereen die betrokken is bij de duurzaamheid van Deventer en nodigen deze uit om deel te nemen aan de manifestatie en te laten zien dat duurzaamheid volop leeft in Deventer. Personen, wijken, bedrijven, winkels, bestuurders, scholen, verenigingen, theaters, kunstenaars en anderen. Iedereen is welkom en uitgenodigd om de Lebuinuskkerk te vullen met presentaties, stands, foto's, kunstwerken, demonstraties, tentoonstellingen, gesprekken, lezingen, media, workshops en voorstellingen. Sommige projecten en initiatieven worden speciaal tijdens de manifestatie gelanceerd. Ieder kiest een eigen ingang om duurzaamheid zichtbaar te maken zoals wonen, kwaliteit van leven, afval, ondernemen, innoveren, milieu, landschap, leefomgeving en klimaat. Al die invalshoeken en de relaties daartussen zijn belangrijke motors voor duurzame ontwikkeling.

Manifestatie Ontmoet Deventer Duurzaam
Vrijdag 4 april 2008 Lebuinuskerk

Magistraatskapel

10.45 uur	Gesprek met overheerders van het groene gebied, georganiseerd door Quirine Laman Trip Dit gesprek wordt vervolgens voortgezet tijdens de ecolunch.
12.00 uur	Workshop CO2-neutraal wonen, door energie-architect Ron Stet van Coen Energiecomfort
12.45 uur	<i>Start Ecolunch</i>
13.00 uur	Lezing Stralingsarme Woning door Yvonne Sangen
13.45 uur	Duurzame warmte in Dventer, presentatie door Kees Kielen, Essent Warmte
14.00 uur	<i>Pauze in programma</i>
14.30 uur	Workshop Cradle to Cradle, door Douwe Jan Joustra, Senter Novem, King Wulur, Wulur Consultancy en Bauke de Vries, Saxion
15.30 uur	Energiebesparen in bedrijven, presentatie door Ted Reinders, Essent Energiediensten
15.45 uur	Workshop Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen door Brenda Bijen, Milieudefensie en Harry van Bommel, Saxion.
16.30 uur	<i>Einde programma magistraatskapel</i>
17.30 uur	<i>Einde manifestatie</i>

April – juni 2008

Onderzoeken initiatieven, betrokkenheid, gesprek en netwerkomgeving

Na de manifestatie Ontmoet Deventer Duurzaam onderzoeken we de oogst aan initiatieven, betrokkenheid, gesprek en netwerkomgeving rond duurzaamheid. De oogst van dat moment geeft zicht op de voedingsbodem voor de duurzaamheid van Deventer.

We gebruiken de netwerkanalyse voor initiatiefnemers (Poorthuis), een methode om de initiatieven en netwerken rond Deventer Duurzaam te analyseren en relaties te leggen. Plannen en praktijken rond duurzaamheid worden in beeld gebracht.

De netwerkanalyse voor initiatiefnemers begint bij het initiatief als kern, ordent alles wat betrokken is en verkent vervolgens posities van betrokkenheid. In de posities van betrokkenheid onderscheiden we

partners, schakels, leveranciers en gebruikers. Zie verder bij methode netwerkanalyse voor initiatiefnemers.

Naast de voedingsbodem voor Deventer onderzoeken we de kracht van het programma. We onderzoeken de vraag of het gesprek in de stad en de regio ook traditie kan worden, reflecteren op het programma Deventer Duurzaam in Gesprek en verkennen de mogelijkheden voor netwerkbesturing van de stad.

Tenslotte organiseren we enkele onderzoeksseminars en onderzoeksgesprekken vanuit het onderzoekcentrum van de Academia Vitae in Deventer om het onderzoek rond het gesprek in de stad en de netwerkbesturing met andere onderzoekers te delen.

3 Juli 2008 Werkbijeenkomst en Slotbijeenkomst

Werkbijeenkomst 'Netwerkbesturing van de stad'

Een werkbijeenkomst over de uitdaging van de stad om krachten te bundelen, om op energie en verbinding te sturen, om met alle losse voorbeelden te werken aan de stadsambitie. Wat gebeurt er als je aan netwerken bouwt? Valt dat te besturen?

Het programma

- 13.00 uur Ontvangst en welkom
- 13.15 uur Inleiding: Netwerkbesturing van de stad
 - De netwerkontwikkeling van Deventer Duurzaam als case
 - Voorbeelden van bouwers aan de netwerkomgeving rond duurzaamheid
- 14.00 uur Kennismaking met de netwerkanalyse
 - Analyseren van de netwerken rond vier concrete initiatieven van duurzaamheid
- 15.00 uur Hoe bouwen we aan een netwerkomgeving?
 - Verkenning aan de hand van vragen
- 15.30 uur De duurzaamheid van netwerkbesturing
 - Afrondend gesprek
- 15.45 uur Korte pauze tussen werkbijeenkomst en de slotbijeenkomst

Slotbijeenkomst: 'Van programma naar netwerkomgeving Deventer Duurzaam'

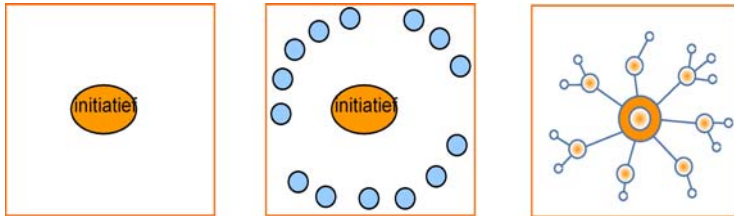
In de netwerkverkenning Deventer Duurzaam hebben we gezien dat Deventer rijk is aan mooie initiatieven, waarvan we nog maar een gedeelte zichtbaar hebben kunnen maken. Vragen die naar voren komen nu het programma stopt, zijn: hoe kunnen we met een diversiteit aan betrokkenen in Deventer een netwerkomgeving blijven arrangeren rond duurzaamheid, kennis en deskundigheid op het gebied van duurzaamheid uitwisselen, en de aandacht voor duurzaamheid levend houden?

Het programma

- 16.00 uur Ontvangst en welkom slotbijeenkomst
- 16.15 uur Terugblik, sfeerschets en tijdlijn Deventer Duurzaam
- 16.45 uur Aanbieden netwerkverkenning 'Duurzaamheid als kracht van de stad'
 - aan Andries Heidema, die we als burgemeester beschouwen als beschermheer van duurzaamheid van Deventer
- 17.00 uur In gesprek bij de borrel

11. De netwerkanalyse als instrument

Methode netwerkanalyse voor initiatiefnemers¹

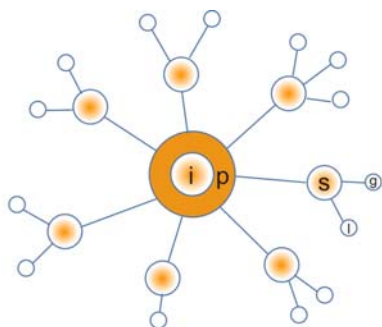

Stappen van de netwerkanalyse

- Zet het initiatief als kern midden op een vel papier.
- Orden alles wat betrokken is, zoals mensen, ideeën, thema's, materialen, voorbeelden enzovoort, in een ruime kring rond het initiatief.
- Verken posities van betrokkenheid rond het initiatief. Begin met de schakels tussen initiatief en alles wat betrokken is. Vanuit de kern van binnen naar buiten onderscheiden we de posities van partner, schakel, leverancier en gebruiker (zie posities).
- Daarmee komt het netwerk in beeld. Maak het zo concreet mogelijk en met namen.
- Is dit een netwerk om daadwerkelijk mee aan het werk te gaan? (zie vragen).
- Blijf bouwen aan het netwerk. Het netwerk is dynamisch. Betrokkenheid kan veranderen en posities kunnen schuiven.

Posities van betrokkenheid in het netwerk

- Een initiatiefnemer begint vaak alleen. Betrokkenheid ontstaat door het benoemen van het initiatief, de uitstraling en aantrekkingskracht van het initiatief en het leggen van relaties.
- Partners dragen het initiatief, zijn voorbeeld en komen vaak naar de initiatiefnemer toe. Zij zetten hun schouders eronder, dragen het breed uit en nemen de consequenties.
- Schakels maken verbinding met bronnen, wijzen de weg vanuit bepaalde invalshoeken, zijn ambassadeurs, bouwen aan kennis en geven toegang tot informatie. Zij leggen relaties naar gebruikers en leveranciers.
- Leveranciers brengen hun specialisme, middelen en materialen in het netwerk en leveren daarmee een bijdrage.
- Gebruikers benutten het netwerk voor hun vragen en handelen.

i= initiatiefnemer p=partner s=schakel
l=leverancier g=gebruiker

¹ Poorthuis, A. (2006) De kracht van netwerkbenadering, Assen www.netwerimpuls.nl

Vragen bij de netwerkanalyse voor initiatiefnemers

Initiatief en betrokkenheid

Is het initiatief in het midden duidelijk, aantrekkelijk en serieus?

Is de betrokkenheid breed en open verkend?

Mag alles wat betrokken is er zijn?

Schakels

Zijn er genoeg schakels tussen initiatief en alles wat betrokken is? Wie geven toegang tot bepaalde ingrediënten? Wie wijzen de weg? Wie kunnen contacten leggen? Zijn er perspectieven die we missen? Hebben we concrete namen?

Partners

Zijn er partners? Wie zijn al voorbeeld? Wie gaan het initiatief echt dragen? Wie maken het zichtbaar?

Zijn het echt partners vanuit betrokkenheid? Komen er partners naar jou toe?

Het netwerk

Is dit een netwerk om daadwerkelijk mee aan het werk te gaan? Is er voldoende betrokkenheid? Is de betrokkenheid concreet genoeg?

De netwerkomgeving

Hoe gaan we het netwerk functioneel maken?

Hoe ontmoeten we elkaar?

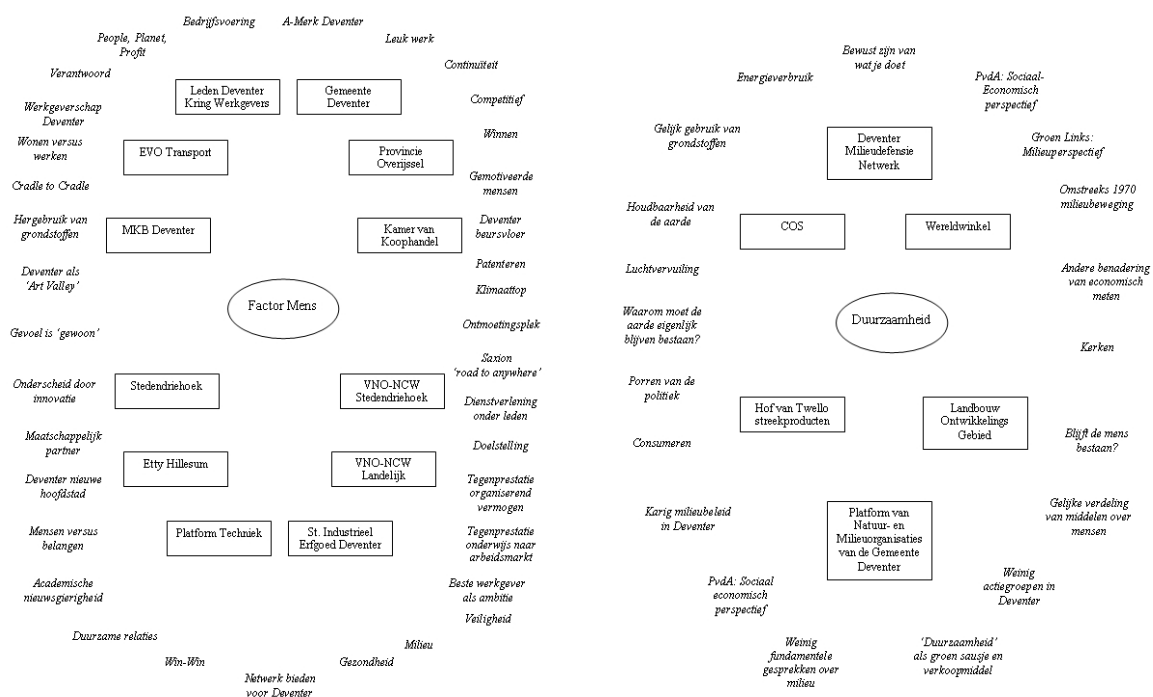
Hoe nodigen we een bepaalde betrokkene uit?

Hoe maken we contact met bepaalde schakels?

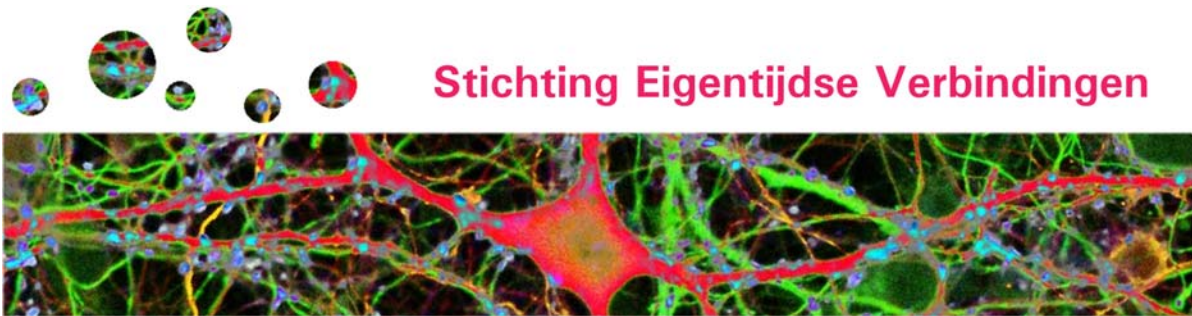
Hoe creëren we een gezamenlijke netwerkomgeving?

Hoe onderzoeken we met elkaar oplossingen?

Voorbeelden van netwerkanalyses

12. Stichting Eigentijdse Verbindingen

Steunpunt voor lokale en regionale netwerkontwikkeling en netwerkbesturing.

De Stichting Eigentijdse Verbindingen staat voor het stimuleren, zichtbaar maken, ondersteunen en onderzoeken van lokale en regionale netwerkontwikkeling en netwerkbesturing.

Dit krijgt invulling door:

- Netwerkprogramma voor stedelijke en regionale netwerkontwikkeling rond maatschappelijke thema's
- Lokale en regionale werkplaatsen voor netwerkontwikkeling rond maatschappelijke thema's
- Concept voor netwerkbesturing
- Principe van onderzoekend bouwen

Netwerkprogramma

Het netwerkprogramma voor stedelijke en regionale netwerkontwikkeling rond maatschappelijke thema's is een programma voor het stimuleren van initiatieven, bouwen aan netwerken, leggen van relaties en creëren draagkracht rond een maatschappelijk thema, bijvoorbeeld duurzaamheid. Het gaat om het bouwen aan een stevige en toch dynamische basis en een voedingsbodem voor ieder die met het thema te maken heeft.

Werkplaats netwerkontwikkeling

De werkplaats is een lokale of regionale ruimte voor netwerkontwikkeling. De werkplaats staat voor de aandacht voor het netwerk, ondersteunt het netwerkprogramma, stimuleert het levend houden van een netwerkomgeving rond maatschappelijke thema's en is oefenplaats en gespreksruimte voor betrokkenen bij netwerkontwikkeling en netwerkbesturing.

De Stichting Eigentijdse Verbindingen steunt de werkplaatsen met:

- onderbouwen van het concept van netwerkbesturing
- inzetten van het netwerkprogramma
- stimuleren, zichtbaar maken en ondersteunen van initiatieven
- organiseren van gesprekken
- gebruiken van digitale netwerkcommunicatie.
- houden van netwerkanalyses
- doen van interviews voor netwerkverkenning
- verwerven van programmafinanciering
- organiseren van de werkplaats
- doen van onderzoek

Concept netwerkbesturing

Netwerkbesturing gaat over het netwerk als ordeningsprincipe bij besturingsvraagstukken en sluit aan bij de ambitie om te besturen vanuit de kracht van de stad of de regio. Het begint met het ordenen van netwerken rond maatschappelijk thema's en vervolgens het stimuleren en benutten van de draagkracht van de netwerken voor ontwikkeling. Netwerkbesturing vraagt om open waarneming, netwerkbewustzijn en netwerkvaardigheid. We ondersteunen het concept van netwerkbesturing met het netwerkprogramma, de werkplaats netwerkontwikkeling en de vrije netwerkactoren, die voortdurend en consequent het netwerk als ordeningsprincipe stimuleren, zichtbaar maken, ondersteunen en onderzoeken. De vrije netwerkactor waakt over netwerkontwikkeling en zoekt aanknopingspunten om met alles wat er toe doet in beweging te zijn.

Onderzoekend bouwen als principe

Belangrijk principe van de Stichting Eigentijdse Verbindingen is het onderzoekend bouwen. Dit vertaalt zich in het stimuleren van een open en onderzoekende houding, het hanteren van methoden, zoals de netwerkanalyse voor initiatiefnemers en het doen van netwerkonderzoek.

13. Medewerkers en samenwerking

Elke stap een nieuwe ontdekking

Lieke Hoogerwerf van de Stichting Eigentijdse Verbindingen heeft samen met Anne-Marie Poorthuis de programmaleiding van Deventer Duurzaam in Gesprek verzorgd. Vanuit betrokkenheid bij initiatieven in haar woonplaats Deventer raakte Lieve Hoogerwerf nieuwsgierig hoe een stad onbevangen in gesprek kan komen over thema's die er toe doen. Vanuit de gedachte dat zulke gesprekken kunnen helpen om met elkaar verder te komen. "Vaak genoeg blijft het in gesprekken bij het uitwisselen van beweringen wat er mis is en wat eigenlijk zou moeten. Terwijl je zelf ook altijd wat kunt doen. Als je weet wat er in de stad leeft rond duurzaamheid en je weet wie er mee bezig zijn, ontstaat een ander gesprek. Krijg je ook ideeën wat je zelf kunt doen en toegang tot onvermoede mogelijkheden. De vraag is hoe dat valt te organiseren." Het programma voor netwerkontwikkeling van de stichting geeft een antwoord op deze vraag. "Het bedenken en realiseren van dit programma vond ik een boeiend proces, want door met allerlei mensen over hun ideeën en initiatieven te praten, kwam van het één het ander. Met elke stap deden we weer nieuwe ontdekkingen. Geleidelijk kwam zo een heel divers weefsel van betrokkenen en initiatieven boven water. De kunst is om dat levend te houden!"

Je benut de aanwezige krachten steeds opnieuw

Wie beschikt over een netwerk heeft via via misschien wel eens van Anne-Marie Poorthuis gehoord. Samen met Lieve Hoogerwerf heeft zij vanuit de Stichting Eigentijdse Verbindingen een discussie op gang willen brengen over een duurzame samenleving. Want ook Deventenaren moeten daaraan geloven. Hoe? Juist. Via hun netwerk. "We hopen dat duurzaamheid op deze manier blijft voortleven. We hebben al heel wat deelnemers aan het programma 'Deventer Duurzaam' gesproken. Het is bijzonder om mee te maken hoe de netwerken van Deventer in elkaar zitten. De grootste uitdaging is natuurlijk om die netwerkverbindingen ook hun werk te laten doen."

Dat is precies waar het om draait. Volgens Anne-Marie Poorthuis kun je via een netwerkaanpak op een blijvende manier het gesprek tussen Deventenaren organiseren. In dit geval over duurzaamheid, maar straks over andere thema's. De betrokkenen bouwen daar zelf op voort met duurzame initiatieven. Ironisch genoeg is de aanpak ook weer een vorm van duurzaamheid. "Je benut de aanwezige krachten steeds opnieuw", zegt Anne-Marie Poorthuis. "Ze versterken elkaar."

Anne-Marie Poorthuis werkt al vele jaren aan theorie en praktijk van de netwerkbenadering, zowel met organisaties als sectoren en individuele initiatiefnemers. Maar het is deze keer ook spannend, want Deventer is een beetje een proeftuin. Hoe werkt het met een hele stad? Wat gebeurt er als het programma stopt? "Ik ben heel benieuwd. Maar ik zie wel veel potentieel. Nuchtere mensen die vanzelfsprekend verbindingen leggen. Daar kunnen we mee bouwen".

Anne-Marie Poorthuis kan zich voorstellen dat niet iedereen meteen overweg kan met de netwerkbenadering. Voor veel mensen is dit immers een omgekeerde manier van denken. "We zijn gewend bepaalde normen en waarden aan te houden, politieke standpunten bijvoorbeeld, en van daaruit vorm te geven aan de samenleving. Maar bij deze netwerkaanpak verzamelen we eerst de ingrediënten, die we daarna ordenen met de stad zelf als middelpunt."

"Het is lastig om uit te leggen. Je moet het gewoon doen."

Een eye-opener

Björg Tammenga is naar eigen zeggen bepaald geen wereldverbeteraarstype. Om mee te lopen met Deventer Duurzaam kwam hij gewoon met de auto vanuit de Universiteit Twente om hier te werken aan zijn zelfbenoemde opdracht: wat is het effect van de aanpak van de Stichting Eigentijdse Verbindingen?

Als aanstaand bestuurskundige was hij hier verdraaid benieuwd naar. Want de aanpak is behoorlijk uniek. "Het programma wil niet vanzelfsprekend uitgaan van de geijkte bestuurlijke kringen. Geen achterkamertjespolitiek dus. Leuk, maar welke garantie is er dat die kringen in het laatste stadium toch niet aan de touwtjes trekken? In hoeverre achterkamertjespolitiek door dit programma wordt teruggedrongen en meer betrokkenheid van deelnemers wordt bereikt, is dus onderwerp van mijn onderzoek."

Voor een conclusie van Björg Tammenga is het nu nog wat vroeg. Maar hij heeft wel een indruk. "De natuurlijke neiging voor de klassieke bestuurlijke aanpak lijkt nu vrij groot, maar ons initiatief is op zichzelf wel een eye-opener geweest. Het is een werkend instrument om kringetjes te omzeilen. Ik denk dus dat het wel slaagt in zijn opzet. Je hebt gewoon met structuren te maken en dat wordt wel zichtbaar."

Björg Tammenga heeft veel initiatieven voorbij zien komen. Wat hem opviel was het verschil tussen de deelnemers. Idealisten vanuit de milieuhoeck met soms 'fatalistische opvattingen over het vergaan van de wereld' en aan de andere kant de optimisten die in duurzaam handelen een hele economie zien opbloeien.

Het gezicht van de duurzaamheidsruimte

Jeanne Werkhoven en Wessel D. Satter waren tussen oktober 2007 en maart 2008 het gezicht van de duurzaamheidsruimte in de Openbare Bibliotheek. Nadat ze hard gewerkt hadden aan de inrichting – onder andere met steigerhout meubelen en planten - ontvingen ze als gastvrouw en gastheer iedereen die in gesprek wilde gaan over duurzaamheid. Mensen die even vanaf de markt binnen kwamen lopen of op weg waren om boeken te lenen. Of bezoekers voor de tijdelijke tentoonstellingen in de duurzaamheidsruimte van Milieudefensie en de Ulebelt.

Vrijdags tijdens de wekelijkse markt gingen ze graag naar buiten op de markt met mensen in gesprek over duurzaamheid.

Schoolkinderen kwamen als groep speciaal op bezoek om over duurzaamheid te leren. Jeanne en Wessel namen de kinderen spelenderwijs mee door de duurzaamheidsruimte en lieten ze vragen stellen, in gesprek gaan en tekenen. Zij vonden het leuk om te ervaren hoeveel kinderen al weten over dit onderwerp. Met name het begrip CO2 en de stijging van de zeespiegel waren bij de meeste kinderen van de basisschool wel bekend.

Creatieve duurzaamheid

Onze planeet (planet), de mensen (people) en winst (profit) zijn de drie P's waar Wullur op let bij het nastreven van duurzaamheid. "Wat je merkt is, dat de tweede 'P', de mensen nog wel eens zijn onderbelicht." Hij verstaat hier niet alleen een rechtvaardige wereld onder, maar ook de 'creatieve energie van mensen', die beter kan worden benut dan nu het geval is. Bijvoorbeeld optimaal gebruik maken van de netwerken tussen bedrijven en samenwerkingsverbanden.

Voor Deventer Duurzaam in gesprek heeft King onder andere zeven portretten gemaakt van Deventenaren en hun kijk op duurzaamheid. En samen met Saxion Hogescholen heeft hij in maart een C2C-bijeenkomst georganiseerd. (zie ook Cradle to Cradle, hoofdstuk 4).

Kijk op duurzaamheid

Een van de medewerkers van de Stichting Eigentijds Verbindingen is Anne van Tuijl. Zoals veel inwoners van de gemeente Deventer stond ze aanvankelijk niet elke dag stil bij duurzaamheid. Maar toen ze zich eenmaal had aangemeld, werd ze vooral geïnspireerd.

“Opeens let ik op het stroomgebruik. Maar gelukkig heb ik sowieso weinig elektrische apparaten. Het heeft me wel aan het denken gezet.” Naarmate het programma Deventer Duurzaam verder vorderde, kwam ze vanzelfsprekend in aanraking met allerlei enthousiaste initiatiefnemers uit Deventer en omgeving. “Heel grappig, je merkt dat er inderdaad een netwerk ontstaat.” Bovendien was het ook wel praktisch, zeker in aanloop naar de manifestatie in de Lebuinuskkerk. “Daar heb ik een hele goede groenteboer gevonden. Nu let ik trouwens ook al op de vleesconsumptie.”

Als Anne van Tuijl op Deventer Duurzaam terugkijkt, merkt ze op dat ze mensen vooral hebben gevraagd hun kijk op duurzaamheid te geven en hun netwerk aan te spreken. “Het mooie was dat de deelnemers ook zelf met elkaar konden netwerken.”

Het allerleukste idee? “Cradle to Cradle. Omdat ik het leuk vind om uit te gaan van het ontwerp van producten. Ook het bakfietsenproject vond ik een hele goeie want ik ben zelf ook moeder. Zo iemand die er dan achter komt dat we allemaal bakfietsen moeten kunnen gebruiken, dat spreekt me nou aan.”

Mogelijkheden in plaats van beperkingen

Freelance verslaggever Jan-Willem Oomen heeft in korte tijd veel deelnemers gesproken en bezocht die meededen aan ‘Deventer Duurzaam.’ Wat hem vooral opviel, was de welwillendheid waarmee burgers, managers, bestuurders, oproepkrachten, activisten, natuurfreaks en alle andere mensen in Deventer het onderwerp duurzaamheid oppakken. “Daar valt nog wel wat van te leren.” Een openbaring was ook de gedachte om afval te zien als grondstof. Als dat steeds gebruikelijker wordt, is dat toch een soort revolutie, vindt Oomen. “Het spreekt me vooral aan omdat het mogelijkheden biedt in plaats van de beperkingen die je steeds te horen krijgt vanwege het milieu.”

Zelf heeft Oomen ook ideeën opgedaan tijdens en na de manifestatie. “Ik zou een huis onder de grond willen. Geen energierekening, totale ontwerpvrijheid en lekker rustig. Het lijkt me ook romantisch, net als een boomhut.”

Samenwerking

Deventer Televisie: Tweewekelijkse televisie uitzending Deventer Duurzaam tussen oktober 2007 en april 2008. U kunt de uitzendingen terugkijken op de website www.deventerduurzaamingsprek.nl

Praktijkwerk te Zutphen: ontwerpen en laten drukken van 14.000 kaarten en 200 posters om te verspreiden voor de manifestatie Ontmoet Deventer Duurzaam

Uitgeverij De Arend Kortenhoef: drukken van flyers, programmaboekje Deventer Duurzaam in Gesprek, deelnemersfolder en aanmeldingsformulieren manifestatie Ontmoet Deventer Duurzaam

Werkpraktijk te Zutphen: aanboren van netwerken voor ondersteunende activiteiten gedurende het programma.

EL – IT

El-IT: technische realisatie website Eigentijdse Verbindingen en Deventer Duurzaam in Gesprek
Elly van der Bijl ontwerpt en bouwt websites en content managementsystemen.

En vele andere bedrijven en personen

Die we danken voor hun inzet en ondersteuning.

14. Financiële en materiële bijdragen aan het programma

Naast alle initiatieven zijn er een aantal financiële en materiële bijdragen geleverd aan het programma. Wij geven graag een overzicht en danken alle gevers heel hartelijk voor hun bijdrage.

Startfinanciering

De gemeente Deventer, eenheid Strategische ontwikkeling heeft een startfinanciering gegeven. De eenheid Strategische Ontwikkeling is verantwoordelijk voor de strategische visieontwikkeling van de gemeente in de meest brede zin van het woord. In voortdurend samenspel met bestuur, samenleving en organisatie, wordt de koers uitgezet van Deventer op langere termijn. De eenheid kent inhoudelijk een brede focus op het terrein van ruimte, economie, sociale en maatschappelijke zaken in de Deventer samenleving.

Duurzaamheidsruimte

Van oktober 2007 tot en met maart 2008 is er een speciale duurzaamheidsruimte geweest in de Openbare Bibliotheek te Deventer. Een ruimte om in gesprek te gaan of eigen beelden van duurzaamheid te laten zien. Een ruimte waar je even binnenloopt vanaf de markt. Even stopt als je toch boeken gaat halen. Een ruimte waar je met school naar toe gaat en waar ook tijdelijke tentoonstellingen over duurzaamheid te vinden zijn.

Kantoorruimte Stichting Eigentijdse Verbindingen

De kantoorruimte voor de Stichting Eigentijdse Verbindingen is beschikbaar gesteld door de Academia Vitae. Academia Vitae is een jonge academische instelling die teruggrijpt op de principes van de klassieke, brede academische vorming. Vakoverstijgend, gericht op kritische analyse en reflectie. Uitgangspunt voor het onderwijs vormen de liberal arts and sciences, klassieke teksten en theorie.

Financiering publicatie

Financiering van de publicatie door de Stichting Aeolusfonds.

De Stichting Aeolus Fonds is een stichting, die fondsen, organisaties en/of initiatieven die bijdragen aan een duurzame samenleving ondersteunt. Deze ondersteuning bestaat uit geld of overdracht van kennis.

De naam 'Aeolus' is ontleend aan de Metamorfosen van Ovidius. Eén van de verzen vertelt het verhaal van Aeolus, god van de wind, die twee jonge ijsvogeltjes beschermt, te midden van de hoge golven. Vanuit deze gedachte en vanuit het streven bij te dragen aan een duurzame samenleving is de Stichting Aeolus Fonds actief.

De oprichting van de Stichting Aeolus Fonds in 2004 is een initiatief van de Raedthuys Groep (www.raedthuys.nl) een keten bedrijven actief in duurzame energie die op deze wijze innovatieve en duurzame initiatieven mogelijk wil maken.

Financiële bijdrage aan het programma

Een financiële bijdrage aan het programma van Afval Apart.

Afval Apart is een samenwerking tussen de gemeente Deventer, de Ulebelt, Cambio, Sallcon en Circulus. Afval Apart heeft als doel om de hoeveelheid restafval van de Deventenaar terug te brengen van de huidige 210 kilo per jaar naar 150 kilo in 2012.

Wethouder Berkelder gaf tijdens de manifestatie het officiële startsignaal van het project. In verschillende kramen lieten de samenwerkende partijen zien wat ze gaan doen om het afval beter te scheiden, onder andere met demonstraties.

Financiële bijdrage aan het programma

Een financiële bijdrage aan het programma van de Rabobank.

Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen zit de Rabobank in de genen. Basis hiervoor is de Gedragscode van de Rabobank Groep en de coöperatieve organisatie. Hierin staan als kernwaarden centraal: respect, integriteit en professionaliteit. Vandaag de dag richt de Rabobank zich ook op transparantie en sociale en ecologische duurzaamheid. In alle gemeenschappen waarin zij actief zijn. In Nederland, maar ook daarbuiten. Dit komt onder andere tot uiting in verschillende fondsen.

De Rabobank is beoordeeld als meest duurzame bank in Europa en wereldwijd tweede.

Betalende deelnemers aan de manifestatie Ontmoet Deventer Duurzaam

Zie voor uitgebreide informatie over deze deelnemers bij de initiatieven.

Cambio

Sallcon

Circulus

Gemeente Deventer project Afval Apart

Essent

Nefit

Gemeente Deventer duurzame economie

Salland Zorgverzekeringen

Rentree

Ieder1

Gemeente Deventer klimaatplan

Goudappel Coffeng

Tauw

Witteveen en Bos

DHV

Oranjewoud

Deventer Groenbedrijf

Gemeente Deventer, strategische ontwikkeling

Saxion Hogescholen

Stichting Eigentijdse Verbindingen

